

A woman with short, straight white hair is performing on a stage. She is wearing a black long-sleeved jacket over a black mesh crop top and a black skirt with a red ruffled hem. She has her right arm raised holding a black microphone and her left arm raised in a fist. In the background, a blurred audience is visible, and a stage light is on the right.

O.

Festival for
Opera. Music.
Theatre.

JAARVERSLAG 2023

Stichting Opera Rotterdam

Inhoudsopgave

VOORWOORD	3
1. AMBITIES EN RESULTATEN	6
1.1 UITBOUWEN INTERNATIONALE VOORBEELDFUNCTIE.....	6
1.2 PUBLIEK VERBREDEN, VERBINDEN EN VERGROTEN.....	7
1.3 VERBINDEN DOOR CONTEXT	8
2. PROGRAMMA EN ACTIVITEITEN 2023	10
2.1 INHOUDELIJKE UITGANGSPUNTEN	10
2.2 PROGRAMMERING ‘DE STAD EN DE WERELD’	12
2.3 PROGRAMMERING ‘NIEUWE PERSPECTIEVEN’	18
2.4 CONCLUSIE: SUCCESSEN EN LEERPUNTEN	22
3. MARKETING EN PUBLIEKSBEREIK	24
3.1 DOELSTELLINGEN EN RESULTATEN	24
3.2 UITGEWERKTE STRATEGIE	26
3.3 BEREIKTE DOELGROEPEN	29
3.4 OVERZICHT COMMUNICATIEMIDDELEN	30
4. FINANCIËN EN BEDRIJFSVOERING	32
4.1 EXPLOITATIE EN FINANCIËEL RESULTAAT 2023	32
4.2 BEDRIJFSVOERING	35
4.3 PRESTATIES	37
4.4 REFLECTIE OP DE CODES.....	39
4.5 TEAM, PARTNERS EN LOCATIES.....	42
5. VERSLAG VAN RAAD VAN TOEZICHT	44
<i>Rooster van aftreden Raad van Toezicht</i>	47
BIJLAGEN	50
BIJLAGE A: MEDIAOVERZICHT 2023.....	51

Voorwoord

Wij kijken met trots en voldoening terug op een geslaagde editie 2023 van O. Festival for Opera. Music. Theatre. Het festival vond plaats van woensdag 17 t/m zaterdag 27 mei 2023 op verschillende locaties in Rotterdam: van hartje centrum tot aan de Waalhaven en De Esch. In totaal werden 12.000 tickets verkocht en het gratis toegankelijke stadsprogramma met onder meer *Dit Is Rotterdam* trok 6.500 bezoekers. Het programma was divers, met producties op onverwachte locaties en voorstellingen in de verschillende zalen van de stad. Met op het podium jonge, veelbelovende artiesten en meer bekende namen uit Rotterdam, Nederland en (ver) daarbuiten.

We zijn heel blij met de stappen die we dit jaar hebben gezet om de cultureel-diverse rijkdom van de stad nog beter in het programma weerspiegeld te zien. We hebben verhalen laten zien die we niet zo vaak horen, zoals het verhaal van Nana Yaa Asantewaa in de AfrOpera *The Golden Stool* en het vergeten verzetsverhaal Apinti & Sambura uit Suriname. Ook kregen Rotterdamse makers die zich laten inspireren door en op zoek gaan naar hun roots, zoals Stanley Clementina, Tjon Rockon (Grande Loge) en Melissa Fortes een podium. Onze ambitie om een verbinding te maken tussen de Stad en de Wereld wordt merkbaar herkend en gewaardeerd door een jonger en diverser publiek; een groep die groeit en vaker meer voorstellingen tijdens het festival bezoekt.

O. verraste bezoekers in 2023 opnieuw met opera en muziektheater op bijzondere plekken in Rotterdam. Zo vond de performance *VACUÛM* plaats in een Reinwaterkelder waar de jonge componist en theatermaker Mees Vervuurt een mysterieuze ondergrondse wereld creëerde. De wandelvoorstelling *Solitude Hotel* van Annelinde Bruijs en Suze Millius gidste festivalgangers langs hotelkamers en hun gasten. Een truckerscafé was decor voor een voorstelling van Frau Bakker en *Fit 4 Filantropia* van Grande Loge speelde in een sportschool.

“Fantastische dag gehad, op de fiets heel Rotterdam doorkruist (wat al een ontdekkingsreis was) en hele mooie en leuke voorstellingen gezien op geweldige locaties.”

Bezoeker O.

Het internationale karakter van het festival spreekt onder meer uit de *internationale state of the art* programmering. In de grote zalen van De Doelen en Theater Rotterdam stonden de internationale topproducties *Prisoner Of The State* van Pulitzerprijs-winnaar David Lang en *t u m u l u s* van François Chaignaud en Geoffroy Jourdain. Ook bezochten 100 (inter)nationale makers en programmeurs onze driedaagse meeting *O. Conference* over de toekomst van opera en muziektheater. Hieruit spreekt onze voorbeeldfunctie in het internationale veld als dé plek waar men wordt verrast met topkwaliteit opera en muziektheater.

De laatste jaren is het festival voor het Nederlands talent een belangrijke speelplek geworden, omdat wij hen een premièreplek aanbieden waar pers en programmeurs graag naartoe komen. Onze springplankfunctie wordt daarmee onderstreept. We werken niet veel met grote namen, maar het publiek en professionals waarderen juist dat ze bij ons misschien de grote naam van de toekomst zien.

Ook bij het opzetten van onze O. Talentscouts (donateursprogramma) in 2023 staat de functie van O. als talentontwikkelaar centraal. Deze belangrijke groep ambassadeurs is sterk betrokken bij nieuwe makers van eigen bodem.

In deze editie is het ons gelukt om nieuwe handen en voeten te geven aan het gedeeld eigenaarschap met onze partners. Samen zochten we de inhoudelijke grenzen op, betraden nieuwe artistieke paden, brachten we onze publieken samen en creëerden we een goede context die de verbinding tussen O. en de partner logisch maakt. Vooral de samenwerking met BRUTUS, beeldende kunst curator Maarten Spruijt en muziektheatergezelschap Dyane Donck Company (*Through Bone and Marrow*) was zeer geslaagd en leidde tot een nieuwe manier van presenteren die zowel door een beeldend kunstpubliek als ons festivalpubliek zeer werd gewaardeerd.

Ook de *Club O.* avonden, gecureerd door Club Gewalt bij hun voorstelling *10 YEAR ANNIVERSARY*, bracht nieuwe energie en een nieuw publiek.

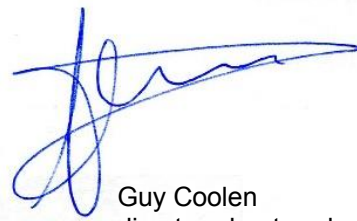
Op Hemelvaartsdag konden bezoekers genieten van *Dit Is Rotterdam*, waar meer dan 50 acts in en rondom het Schouwburgplein, Kruisplein en Rotterdam Centraal hun verhaal van Rotterdam lieten horen. Dit evenement was de finale van *De Wijkenshow* dat in maart en april door Rotterdam-Zuid trok en bracht Rotterdamse verhalen en talenten, communities en opera samen.

De weg die we zijn ingeslagen met onze nieuwe naam bewandelen we de komende jaren verder. We zijn overtuigd van de impact die verhalen uit de hele wereld en de kracht van de zangstem heeft op ons publiek, op de stad en op de wereld. Een in 2023 onder bezoekers uitgevoerd impactonderzoek laat zien dat onze bezoekers graag meegaan in ons verhaal en dat ze de wereld net een beetje anders (mooier) bekijken.

Op naar 2024!

Hans Blik
directeur-bestuurder

Guy Coolen
directeur-bestuurder

“Als Rotterdammer ben ik zo trots op dit festival! Werkelijk elke voorstelling is raak, of je nou naar een highbrow opera in De Doelen gaat, experimentele plingplong of een voorstelling bij Truckstop Appie Happie, het is altijd bijzonder, kwalitatief en vernieuwend.”

Bezoeker O.

1. Ambities en resultaten

1. Ambities en resultaten

O. breekt de kunstvorm opera open, gelooft in de krachtige relevantie daarvan voor een groot en divers publiek en wil het meest grensverleggende opera- en muziektheaterfestival ter wereld zijn.

Vanuit bovenstaande missie en onze kernwaarden **nieuwsgierig, betrokken** en **grenzeloos**, hebben we voor de periode 2021 - 2024 drie ambities geformuleerd. Ambities die met name tijdens onze kernactiviteit - het organiseren en programmeren van een jaarlijks tiendaags operafestival in de maand mei - stap voor stap vorm krijgen. In 2023 hebben we vol kunnen doorpakken op onze ambities:

1. Uitbouwen internationale voorbeeldfunctie
2. Publiek verbreden, verbinden en vergroten
3. Verbinden door context

We hebben makers en artiesten, mede door inzet van het corona steunpakket maximale ruimte kunnen geven, fair pay kunnen betalen en verdere stappen gezet om ons programma meer divers en inclusief te maken. En we hebben mooie resultaten gemeten in het bereiken van een jonger en meer divers publiek en onze merkbeleving.

1.1 *Uitbouwen internationale voorbeeldfunctie*

O. is jaarlijks een brandpunt van internationale netwerken. Gerenommeerde buitenlandse programmeurs van operahuizen en festivals komen in Rotterdam samen met kunstenaars uit binnen- en buitenland. In 2023 verwelkomden we ongeveer 100 professionele gasten. Zij volgden 4 dagen lang een professionalsprogramma waarin ze samen debatteerden, luisterden naar projectvoorstellen en samen voorstellingen bezochten.

Dit programma bood ook ruimte voor internationale kennisuitwisseling, waarbij de artistieke directeurs van Roma Europa Festival (IT) en de Singel (BE) vertelden hoe zij programmeren en hoe zij kijken naar een project. Een kijkje in de keuken van de programmeur, wat de aanwezige (Nederlandse) makers erg konden waarderen. De internationale gasten bezochten ook het Stadsprogramma *Dit Is Rotterdam* en maakten zo kennis met de dynamiek van de stad Rotterdam en de wisselwerking tussen verschillende kunstenaars en hun achtergrond; een co-creatieve werkwijze die uniek is voor O.

Het informele karakter van het professionals programma werd erg op prijs gesteld. De reacties waren erg positief en toen aanwezige festivals als Aix-en-Provence gaven als feedback dat ook zij de richting van co-creatie op moeten als ze inclusiever willen werken en O. hierin als voorbeeld nemen.

De internationale professionals van het festival bezochten ook tal van Nederlandse projecten, waarmee we nieuwe kansen voor makers van eigen bodem creëerden. De uitnodigingen die hieruit voortvloeiden voor bijvoorbeeld Club Gewalt en Mees Vervuurt zijn een bewijs dat deze formule zijn vruchten begint af te werpen.

Nieuw was het exchange programma waar verschillende festivals 1 of 2 jonge makers naar Rotterdam lieten afreizen. Een unieke kans voor jonge Nederlandse makers Mees Vervuurt en Imke Mol, die namens O. deelnamen aan het programma, om in contact te komen met internationale collega's en festivaldirecteurs.

1.2 Publiek verbreden, verbinden en vergroten

O. heeft deze editie laten zien dat we, mede door de naamswijziging en ingezette rebranding, een breed en divers publiek bereiken. Het publieks- en merkonderzoek onderbouwt dit (zie pagina 29).

De nationale uitstraling van het festival is de afgelopen twee edities gegroeid door unieke projecten te produceren en te programmeren waar het publiek speciaal voor naar Rotterdam afreist. Dit jaar waren dat *Steefs O. Show*, *Prisoner of the State* en *Solitude Hotel* in hotelkamers van Room Mate Hotel op de kop van Zuid. We merken dat het presenteren op unieke locaties een nieuwsgierig en nationaal publiek trekt dat de stad op een andere manier wil ontdekken.

Opvallend is dat we deze editie merkten dat door de coronapandemie kunstenaars en partners voor een lange periode hebben ingezet op een kleinere schaal van werken. We zien projecten met minder spelers op het toneel en kleinere locatievoorstellingen; het grote gebaar ontbrak. Hierdoor zien we ook dat de bezoekerscapaciteit is teruggelopen. Tegelijkertijd biedt deze andere manier van werken nieuwe kansen en nieuwe manieren om publiek te verbinden in plaats van te verbreden.

Jaarlijks biedt O. ruimte aan inclusieve projecten. Denk aan de voorstelling *Boze Bejaarden* van Wunderbaum, Volksopera en HERMESensemble die is uitgevoerd in een verzorgingstehuis in Rotterdam Noord. Hier genoten zowel de bewoners en medewerkers als het festivalpubliek van deze aangrijpende en humoristische voorstelling die gaat over het leven in een verzorgingstehuis in tijden van een pandemie.

In 2023 zijn we in ons Stadsprogramma *Dit Is Rotterdam* samen met Theater Zuidplein, Podium Islemunda en House of Urban Arts op zoek gegaan naar nieuwe werkwijzen en nieuwe presentatievormen om talenten uit Rotterdam Zuid een podium te bieden en nieuw publiek te bereiken. Een intensief traject waarbij het zoeken naar gezamenlijk eigenaarschap met de partners centraal stond. We speelden 6 Wijkenshows op Zuid in april en sloten tijdens O. op Hemelvaartsdag af met een finale op het Stationsplein, Kruisplein en Schouwburgplein en een week later op Zuidplein met een gratis programma dat door duizenden Rotterdammers is bezocht.

1.3 Verbinden door context

Met editie 2023 heeft O. een waardevolle stap gezet in de implementatie van onze nieuwe werkwijze waarin we van 'verbinden door context' gaan naar '360-graden deals' met diverse partners. We experimenteerden met nieuwe formats om een verbinding te slaan tussen verschillende publieksgroepen en muziekculturen. De samenwerkingen met het Luxor Theater, BRUTUS, Roodkapje en Theater Zuidplein zijn daar voorbeelden van.

Zo ontwikkelden we samen met curator Maarten Spruyt bij zijn tentoonstelling *Through Bone and Marrow* in BRUTUS een live zang ritueel samen met Dyane Donck Company. Deze live uitvoering was exclusief te zien tijdens O. en mocht rekenen op veel bekijks en enthousiasme.

Naast het *O.LAB*, in samenwerking met WORM waarin kunstenaars voorstellingen die zich in een onaf stadium bevinden delen met het publiek, is er *First Dates*. Hierbij functioneert het festival als matchmaker en koppelt kunstenaars aan elkaar voor een prikkelende muzikale ontmoeting. Zowel de makers als het publiek waardeert dit format.

Een nieuw format in 2023 was **Club O.**; de plek waar de nachtcultuur mag schuren tegen het dagelijkse festivalprogramma, in een partnerschap met Roodkapje. Ook het 10-jarige Club Gewalt sloot zich aan bij de avond en stelde een speciaal programma samen met o.a. Lionstorm en Biggieer Soundsystem. Ook de avond met Meirhaege en het Rotterdamse Winterdagen vormen een nieuwe basis voor verbreding van het programma om zo nieuwe publieksgroepen te betrekken.

Daarnaast boden we het publiek ook op andere manieren context en de mogelijkheid om het festival mede vorm te geven. Zo leverde de **Open Call** verhalen van Rotterdammers op waar maker Annelinde Bruijs mee aan de slag ging om *Solitude Hotel* mee vorm te geven.

“De voorstellingen dwingen je om een onderwerp nader te bekijken. Je kan niet weg (je wil niet weg). De urgentie komt binnen.”

Bezoeker O. over de maatschappelijke impact van O.

In de wijk

Een andere vorm van verbinden door context is het **Rotterdamse Wijkenprogramma**. Daarin scouten we samen met partners in de wijken niet-professionele talenten en bieden hen een laagdrempelig podium. Op die manier verzamelen we verhalen en bouwen we samen met Rotterdammers aan een nieuw (hyperdivers) narratief van de stad.

Met wijkpartner Cultuur Concreet participeerden we in 2023 opnieuw in **Maak Mee In Je Wijk**. In dit project richten we ons op het vergroten van cultuurparticipatie door specifieke doelgroepen (ouderen in Prins Alexander) die gewoonlijk nauwelijks met cultuur in aanraking komen. In het najaar deden we met lokale partner Open Hof een oproep voor een projectkoor om toe te werken naar een Kerstconcert met solist Marco Bakker. Tientallen ouderen meldden zich aan en na drie maanden repeteren zong een koor van 50 ouderen in december voor 400 mensen in Open Hof de sterren van de hemel. Zo werken we aan een positieve culturele ervaring bij O. en het op lange termijn inclusiever maken van het festival.

In samenwerking met OPEN Rotterdam maakten we in 2023 een docu-reeks over de vraag Wat is voor jou Rotterdam? De reeks eindigde met een verslag van de gratis manifestatie Dit Is Rotterdam in het centrum tijdens het festival. Veel Rotterdammers kwamen hier aan het woord en de serie had online en op de kabel een groot bereik.

2. Programma en activiteiten 2023

2. Programma en activiteiten 2023

O. zoekt in deze cultuurplanperiode samen met artiesten en publiek naar *The Bigger Picture*. We willen contrasterende werelden bij elkaar brengen - dwars door generaties, politieke overtuigingen en geografische tegenstellingen – en zoek gaan naar wat ons bindt: 'het grotere plaatje'.

2.1 Inhoudelijke uitgangspunten

Binnen *The Bigger Picture* onderscheiden we drie onderdelen:

1. Crossing the Line
2. Breaking Borders
3. The World is my Village

Crossing the Line

We geven aandacht aan opera en muziektheater uit brandhaarden in de wereld en belichten graag verschillende perspectieven: net als havenstad Rotterdam willen we een blauwdruk van de wereld zijn.

We tonen steeds meer projecten van kunstenaars die door hun achtergrond verschillende perspectieven delen en tonen aan het festivalpubliek. Zo opende het festival in 2023 met de nieuwe productie van Georges Ocloo. *The Golden Stool, or the story of Nana Yaa Asantewaa* vertelt het verhaal van het verzet tegen de Britse onderdrukker in 1900, onder leiding van Nana Yaa Asantewaa.

“Het westerse operarepertoire mengen met Afrikaanse percussie en beats? Daarvoor heb je een heerlijk onorthodoxe componist zoals Georges Ocloo nodig. Muzikaal slaat hij in *The Golden Stool* ongeziene paden in.”

Charlotte De Somviele in De Standaard

The Golden Stool, or the story of Nana Yaa Asantewaa

Het project Untold is het verhaal over Ye Xian, de voorloper van het westerse Assepoester verhaal. Dit verhaal wordt telkens onderbroken door de 6 spelers; allen met een Chinese, Hongkongse of Taiwanese migratieachtergrond. Zij vertellen tijdens die onderbrekingen over het leven als individu uit een minderheid in het moderne Verenigd Koninkrijk, VS en Canada.

“Ook dit was weer een gelukkige keuze van de programmeurs van het O. Festival, in samenwerking met Muziektheater Transparant en Concertgebouw Brugge. En ja, het publiek weet de voorstelling ook te vinden. Uitverkocht”

Neil van der Linden in Theaterkrant over *Untold*

Breaking Borders

Het publiek werpt een blik op de ‘inner circle’ van diverse Rotterdamse culturele communities. Met onder meer de Kaapverdiaanse, Turkse, Hindoestaanse en Chinese gemeenschap, geven we vorm aan hun muzikale en verhalende tradities en rituelen. Hieraan koppelen we andere (internationale) voorstellingen uit ons festivalprogramma.

Diverse Rotterdamse culturele communities waren betrokken bij ons stadsprogramma *Dit Is Rotterdam*, dat startte met *Wijkenshows*. We realiseerden een uitbreiding van het aantal *Wijkenshows* in de wijken IJsselmonde en de Tarwewijk en betrokken daar makers uit alle windhoeken bij. *Dit Is Rotterdam* is een langlopend onderzoek naar de vraag: wat is Rotterdam? Daar kan iedere Rotterdammer een ander antwoord op geven en wij willen zoveel mogelijk antwoorden verzamelen. Dit jaar belichtten we daarbij ook de moeilijke kant van het stadsleven met het werk van regisseur Nabil Tkhidousset, die met zijn project *Psychose* in de *Wijkenshows* onderzocht wat er schuurt in de mens.

De *Wijkenshows* culmineerden in een groots stadsfeest op Hemelvaart in het centrum van de stad. In een route van de hal van Rotterdam CS, via Kruisplein naar het Schouwburgplein kreeg al het talent uit de stad een plek.

Ook koppelden we de Chinese componist en regisseur Alex Ho (van voorstelling *Untold*) aan het stadsprogramma *Dit Is Rotterdam*. Deze verbinding is onderdeel van *Here and There* waarvoor O. de prestigieuze Fedora Award in ontvangst mocht nemen.

The World is my Village

We maken combinaties tussen voorstellingen uit de stad en voorstellingen met een internationaal perspectief. We kiezen gedeelde onderwerpen zoals uitsluiting, emancipatie en heldendom. Daarmee leggen we verbanden tussen kleine en grote verhalen: over hoe lokale belangen een mondiale weerslag hebben en visa versa.

The World is my Village is een focus in het festival dat grote internationale perspectieven naast nationale of zelfs hyperlokale perspectieven zet. Deze mix van projecten maken van het festival een verrassende en soms ook verwarrende ervaring; iets wat we omarmen. Zo stond het grootschalige *Prisoner of the state*, gebaseerd op Beethovens enige opera ooit, *Fidelio*, bewerkt door componist David Lang geprogrammeerd naast het persoonlijke verhaal van Melissa Fortes die met haar Kaapverdise muziek het liefdes en migratie verhaal van haar ouders vertelde.

En we programmeerden *O. Oh Rotterdam*, een ode aan het Rotterdamse levenslied in Verhalenhuis Belvédère als een kroegenavond met levensliederen van nu en de toekomst, naast de voorstelling *Keraban* van het Volksoperahuis over de landen aan de Zwarte Zee.

2.2 Programmering 'De stad en de wereld'

Grootschalig stadsproject

De opzet van het Stadsprogramma was dit jaar om samen met partners te komen tot een verdiepende, meer inhoudelijke invulling van de Wijkenshows. Het eerste jaar (2022) was de Wijkenshow vooral een rondtrekkende showcase, een laagdrempelig podium voor lokale talenten met een basis van professionele artiesten, bedoeld om het amateurveld na corona de kans te geven op een goede herstart. In deze volgende stap in 2023 was het voor O. van belang om:

1. Het laagdrempelige podium voor lokale artiesten en publiek te behouden.
2. Een sterkere samenwerking met lokale partners te realiseren die de impact duurzamer maakt.
3. Sterker in te zetten op verhalen van Rotterdammers om zo het narratief van verbondenheid ondanks de vele verschillen in de stad te benadrukken.

Wijkenshows

We legden in 2023 de focus op Rotterdam-Zuid, specifiek de gebieden Charlois, Feijenoord en IJsselmonde. In deze gebieden werkten we samen met de partners Theater Zuidplein, Podium Islemunda en House of Urban Arts aan twee onderdelen van de Wijkenshow, namelijk invulling van de plug-ins (lokale talenten die hun eigen lied, dans, spoken word, etc. opvoeren in één van de Wijkenshows) en een korte mini-opera met talenten uit de wijk die zijn verbonden aan de partnerinstellingen.

Met Theater Zuidplein maakte spoken artiest Bilal met een danser/speler en twee muzikanten een aangrijpende mini-opera over psychische nood onder Marokkaanse jongeren. Podium Islemunda bracht met twee dichters, een DJ en een danser het alledaagse verhaal van Rotterdam met alle uitdagingen en euforie die daarbij hoort en Indirah Tauwnaar (House of Urban Arts) wist de stad te vangen in een bruisende multi-disciplinaire dansshow met brassband.

Het derde onderdeel was de rode lijn, een gezongen en gespeeld verhaal waarin het publiek werd meegenomen langs de verschillende stemmen uit de stad (de grote diversiteit) om uit te komen bij de gedeelde liefde voor de stad en haar identiteit (de verbondenheid). Aan deze rode lijn werden de drie mini-opera's toegevoegd en de eenmalige lokale acts ingeplugd. De rode lijn werd gemaakt door Rajiv Bhagwanbali (regie), Said El Abboudi (spel, tekst) en Sheree Lenting (choreografie). De uitvoerenden waren Jorien Zeevaart, Jornt Bras (tevens compositie), Dylan Kuiper, Cicely Wijncaldum, Bruno Ferro Xavier da Silva en Patrick Ribero.

Het proces met de drie partners om te komen tot de drie mini-opera's ging niet van een leien dakje. We moesten elke partner leren kennen in het samenwerken, de balans zoeken tussen ruimte geven en regie nemen en regelmatig de doelen met elkaar herijken. Het was een intensief project, met als resultaat drie bijzondere voorstellingen die voor de deelnemers veel betekenis hadden, maar soms de verhalende kracht van de zangstem misten of erg kwetsbaar waren om buiten op de pleinen goed tot zijn recht te komen. Aan de andere kant werd de inhoudelijke kracht en urgentie van de verhalen die we vertelden met de mini-opera's en de rode lijn door deelnemers omarmd en door veel publiek (met name in de wijken) herkend en gewaardeerd.

In totaal speelden we in april zes Wijkenshows voor zo'n 1.200 bewoners in Rotterdam Zuid. Aan de Wijkenshow deden in totaal 24 deelnemers (rode lijn en mini-opera's) en 32 lokale artiesten (plug-ins) mee.

“O. is een heel avontuurlijk festival waar altijd iets bijzonders valt te zien en te horen. De ene keer pakt dat beter uit dan de andere keer, maar een belevenis is het altijd wel.”

Bezoeker O.

Stadsfeest Dit Is Rotterdam

Tijdens het festival in mei organiseerden we het grootse, gratis toegankelijk stadsevenement *Dit Is Rotterdam* in het centrum van de stad (18 mei) en voor de deur van Theater Zuidplein (26 mei). In dit evenement stond een XL-versie van de Wijkenshow met vele lokale wijkacts centraal. De mini-opera's werden los op andere plekken op de pleinen meerdere malen opgevoerd. Op extra podia in De Doelen, Theater Rotterdam, voor en in Centraal Station en op het Kruisplein werden nog zo'n 30 verschillende lokale acts geprogrammeerd en gaven 6 professionele festivalartiesten een gratis preview. *Dit Is Rotterdam* was een groot succes vanwege de diversiteit van de programmering en daarmee de kracht van Rotterdam.

Het stadsfeest werd enthousiast ontvangen door het publiek dat, mede vanwege het mooie weer, massaal bleef staan voor de optredens. In totaal bezochten 4.500 mensen een deel van het programma.

Dit is Rotterdam

Doelen en impact

Met het Stadsprogramma hadden we vooraf een aantal ambitieuze doelstellingen geformuleerd. Gaandeweg het project is gebleken dat we teveel doelen wilden laten samenkomen en dat een verdiepende slag maken in onze methodiek met drie nieuwe partners meer tijd en kleinere stappen nodig heeft. Het leren samenwerken en samen zoeken naar wat werkt kost heel veel tijd. Die investering is wel nodig om echt gedeeld eigenaarschap te bewerkstelligen en om een duurzame structuur te bouwen waar echt impact gemaakt kan worden.

We hebben in 2023 een begin gemaakt met het **meten van impact**. We hebben enquêteurs op pad gestuurd om het publiek bij de *Wijkenshows* en *Dit Is Rotterdam* te vragen naar de ervaring. Ook zijn deelnemers en makers geïnterviewd.

Uit de onderzoeken is gebleken dat impactclaims als ‘herkenning in de verhalen’ door het publiek worden onderschreven en dat het bieden van podium voor deelnemers een belangrijke aanjager voor kunstbeoefening is. Echter, om echt nieuwe verhalen en vormen door gedeeld eigenaarschap te ontwikkelen en om een nieuw gezamenlijk narratief van de stad te bouwen, is een langdurigere investering nodig. Deze duurzame impact wordt in het onderzoek nu nog onvoldoende bevestigd.

Successen

- De Wijkenshow is een zeer geschikt format om veel lokale talenten een podium te geven voor een wijkpubliek van overwegend light cultuurgebruikers.
- Ondanks stroeve aanloop zijn er belangrijke stappen gezet in de samenwerking tussen O. en de partners vanuit gedeeld eigenaarschap.
- *Dit Is Rotterdam* was een waar stadsfeest voor en door de bewoners van de stad. Het toonde de diversiteit, veelzijdigheid en kracht van Rotterdam en wist ook de buitenlandse artiesten en programmeurs te bekoren.

Verbeterpunten/kansen

- Het maken van kleinere inhoudelijke stappen met partners en deelnemers is noodzakelijk. Minder groot en ambitieus zorgt voor meer focus en grotere impact op de deelnemers.
- Voor O. is het belangrijk om de verhalende kracht van de zangstem weer centraal te zetten en de multidisciplinariteit alleen op te zoeken als het gezongen verhaal daarmee wordt versterkt. Sommige acts dreven hier nu naar onze mening te ver vanaf.
- Voor het publiek waren het gebruik van zowel de termen ‘Wijkenshow’ als ‘Dit Is Rotterdam’ verwarrend: in toekomst kunnen we dit helderder communiceren richting het publiek.
- Verhaallijnen en -bogen moeten niet te veel lagen hebben of te complex worden verteld in een show die buiten speelt op pleinen, waar publiek passeert, kort stilstaat en weer doorloopt.

Eigen O.producties

In 2023 hebben we componist en maker Stanley Clementina gevraagd om een eigen project te maken. Na een succesvolle samenwerking de Rotterdamse Wijkenshow in 2022 wilde Stanley dit jaar historische liederen uit de tijd van de slavernij op zijn geboorte-eiland Curaçao brengen. Hij haalde speciaal voor O. het culturele geweten van het eiland Mama Elia Isenia naar Rotterdam. In drie ontroerende uitvoeringen brachten zij met de voorstelling *Mama Elia Sings History* het publiek terug naar de verhalen achter de liederen onder begeleiding van karakteristieke instrumenten.

Verhalen die veel betekenen voor een belangrijke groep Rotterdammers krijgen zo een plek op het festival en door jonge muzikanten uit te nodigen, werkt Stanley Clementina ook aan het doorgeven van muziekhistorische kennis. Met Stanley gaan we de komende jaren meer projecten maken.

Open Calls

In *Solitude Hotel* namen theatermakers Annelinde Bruijs en Suze Milius het publiek mee door de krochten van het Rotterdamse Room Mate Hotel in een bijzondere wandelvoorstelling. Bruijs baseerde het libretto op interviews met hotelbezoekers en -personeel, en hield alle “ehmmms” en niet afgemaakte zinnen en gedachtes daarbij intact. Het publiek had grote belangstelling en de voorstellingen waren de ook grotendeels uitverkocht.

Daarnaast een extra shout-out naar de makers en productiemedewerkers van *Solitude Hotel*; eigenlijk had de voorstelling in twee hotels moeten plaatsvinden, maar door een brand in het Nhow Hotel op de premièredag moest plots de hele voorstelling worden aangepast zodat deze alleen in het Room Mate Hotel kon plaatsvinden.

Unieke locatieprojecten

Unieke locatieprojecten zijn diepgeworteld in het DNA van het festival en sluiten naadloos aan bij onze missie om grensverleggende projecten te tonen en te realiseren, zowel in inhoud als op locatie. Deze editie zijn er enkele projecten die er uitspringen. Leuk om daarbij te vermelden is dat ook het publiek ons weet te vinden om het festivalteam te attenderen op unieke locaties.

“Wil graag dat theater mij verrast en indruk maakt, zoals de voorstelling *Boze Bejaarden*.”

Bezoeker O.

Dit jaar betraden we de Reinwaterkelders aan de Maas, de plek waarvoor we Mees Vervuurt hebben uitgenodigd om een nieuw werk te maken. Met een kleine groep bezoekers doken we in de donkere krotten van deze kelders. *VACUÛM* was ook onder de internationale collega's een succes en uitnodigingen voor speelbeurten in Leeds en Vilnius volgden.

“VACUÛM is ronduit adembenemend. In de ondergrondse ruimte, waar het aardedonker is, speelt regisseur-componist Mees Vervuurt een spel met licht en klanken. Een echo duurt in deze kelder een halve minuut, dus ieder geluid is een statement”

Bezoeker O.

In de Rotterdamse Waalhaven staat het voor vele truckers beroemde Eetcafe Appie Happie, al jaren een begrip in de haven. Theatermaker Gabby Bakker van het gezelschap Frau Bakker maakte op deze bijzonder plek *Truckstop Frau Man* voor de nieuwsgierige O. bezoeker en de doorgewinterde trucker.

Naast deze twee voorbeelden waren er deze festivaleditie ook projecten op unieke locaties als BRUTUS, Room Mate Hotel, een bejaardencentrum in Rotterdam Noord en op legio buitenpleinen.

Truckstop Frau Man

Nieuwe vormen van beleving voor publiek

The Late Night Lullabies hebben in 2023 plaatsgemaakt voor **Club O**. Een nieuw format waarbij we als festival de brug willen slaan tussen de dag en de nacht. Een onderzoek naar hoe ook de nacht zich leent voor nieuwe genres en grensoverschrijdend muzikaal werk. Zo programmeerden we samen met Roodkapje *Club O*. en verbond ook Club Gewalt zich aan dit avond- en nachtprogramma. Voor de volgende edities is dit een format wat we verder willen uitwerken en verankeren in het programma.

O. LAB is een laboratorium waarin makers de kans krijgen om onderdelen van een nieuw project uit te proberen en te testen met een live publiek. Dit jaar waren dat onder meer Nicole Beutler, die een begin maakte aan haar nieuwe project *ATMEN*, en *Skunk without k is Sun* waarin het determinerende karakter van taal (zonder woorden bestaat iets niet in de huidige wereld), werd onderzocht door Work. Robin Coops & Avinash Changa werkten samen met het publiek aan *The Saga of Sage*; een mixed-reality ervaring waar muziek, theater en gamificatie samenkwamen. Aan het eind van elke presentatie was er een gesprek tussen de makers en het publiek over wat men net gezien had. Dit levert voor de makers waardevolle feedback op waarmee ze hun voorstelling verder kunnen ontwikkelen.

Opvallend is dat we zagen dat de jongere makers **O. LAB** meer gebruikten als een platform om iets afgeronds te tonen, wat expliciet niet het doel is van een Lab. Voor volgende edities gaan we daarom het format herdefiniëren om te zorgen dat de experimentele functie beter tot zijn recht komt. Voor de deelnemende makers is het concept namelijk zeer waardevol, een moment van feedback van het publiek in het maakproces.

First Dates is de vaak spannende ontmoeting tussen twee muzikanten, stemmen, genres en achtergronden. De opzet is eenvoudig: je ontmoet je date op de vloer en samen maken jullie muziek. Hier gaat een zo minimaal mogelijke voorbereiding aan vooraf zodat het een gezamenlijk onderzoek wordt. Het publiek is getuigen van deze intieme date en is net zo verrast en verwonderd door de date als de deelnemende musici zelf.

Met de partners BRUTUS en Altstadt hebben we afgelopen jaar een programma gemaakt waarbij we middels een ontmoeting tussen verschillende kunst disciplines, verschillende publieken bij elkaar wilden brengen. Met BRUTUS, een beeldende kunstinstantie maakten we samen met Dyane Donck Company een muziektheatraal ritueel om publiek klaar te maken voor een bezoek aan de tentoonstelling **Through Bone and Marrow** van curator Maarten Spruyt. Het leverde een bijzondere totaalbeleving op die zowel de achterban van BRUTUS als die van O. wist te bekoren; alle voorstellingen waren uitverkocht.

Altstadt is een ontwikkelinstelling die zich op teksttoneel. Samen maakten we de onderzoeksvoorstelling **Lamentari** waarin we op zoek gingen naar de raakvlakken tussen (toneel)literatuur en opera. De (vaak gezongen) klaagzangen in bekende toneelteksten bliezen we nieuw leven in met acteurs van het Altstadt ensemble en zangers vanuit O. Deze eerste samenwerking werd door het publiek gewaardeerd en smaakt naar meer.

First Dates

Contextprogramma

Partner OPEN Rotterdam maakte in aanloop naar het festival de vijfdelige serie *Dit is Rotterdam*. In deze serie werden verschillende makers en deelnemers aan ons grote stadsprogramma *Dit Is Rotterdam* gevolgd tijdens het repetitieproces.

Andere verdiepende onderdelen, zoals radio & podcasts en de poëtische context, stonden dit jaar op een wat lager pitje. Een bewuste keuze, die is gelinkt aan onze ambitie om in 2023 de focus te leggen op het verzilveren van de ingezette rebranding en lading van de naam O. om zo een groot, nieuw publiek aan het festival te verbinden.

2.3 Programmering 'Nieuwe Perspectieven'

Internationale State of the Art

Het festival verwelkomde meer dan honderd collega's, programmeurs en festivalmakers voor een intensief professionals weekend onder de noemer **Music Theatre Now**. Het bezoeken van voorstellingen van Nederlandse makers was natuurlijk integraal onderdeel van het programma. Dit jaar gingen we echter nog een stap verder door ook een presentatie dag te realiseren waarin nationale makers gekoppeld werden aan de internationale gasten via een speeddate model. Een mooie dag met waardevolle ontmoetingen en voor de collega's van buiten Nederlands gaf het een inzicht in onze rijke muziektheater scene.

Het internationale *state of the art* programma bevatte bijzondere voorstellingen, afkomstig uit diverse hoeken in de wereld. De Volkskrant benoemde *Prisoner of the State* tot het hoogtepunt van deze editie en de Theaterkant prees O. om haar programmeurs lef om Afropera *The Golden Stool* als openingsvoorstelling te brengen. Ook *ALMA* van Fabrice Murgia (B), *Sports Group* van o.a. Gailé Griciūtė (LT) en *Klaus From Space* van Timur (KZ/US) waren voor het eerst in Nederland te zien.

Een ander hoogtepunt was de voorstelling *t u m u l u s*, het internationale succes van choreograaf Francois Chaignaud en componist Geoffroy Jourdain. Zij vonden elkaar in de droom om dans en muziek integraal samen te brengen. In het werk zijn de dansers zangers en de zangers dansers. Zonder muzikale begeleiding nemen hun stemmen je mee op een vocale reis van de Renaissance tot nu. Een project dat laat zien dat nieuwe perspectieven ook vakgebonden onderzoeken kunnen zijn van kunstenaars die nieuwe manieren van werken uitzoeken.

Sports Group

Made in Holland

Naast het internationale karakter van het festival zijn we ons meer dan bewust van de functie die we hebben voor nationale kunstenaars. Zo bieden we Nederlandse makers een verscheidenheid aan ontmoetingen en speciale programma's en presenteerden we veel nieuw werk van Nederlandse bodem.

In het bijzonder noemen we de voorstelling *Lullaby* door sopraan Laura Bohn, gecomponeerd door Kamala Sankaram, libretto door Guillermo Calderon en regie door Sjaron Minailo. Een verweving van stemmen, viool en toetsen, die een caleidoscopische en haast meditatieve ervaring oproep bij het publiek.

“Juist in de schijnbare kleinschaligheid in combinatie met de manier waarop muziek en enkele simpele ingrepen in het decor het verhaal uitvergrooten imponeert *Lullaby*”

Recensie Theaterkrant

Lullaby was een complete voorstelling in tegenstelling tot *HERFST* van Ryan Djojokarso en LIBI. Een project dat in het najaar van 2023 in première zal gaan, maar tijdens O. kon het publiek al genieten van de muziek van het project. Een compositie van Jorg Schellekens en uitgevoerd door Bernadeta Astari en Tiffany Vicario. Door dit te presenteren bood het festival ook naast *O.LAB* de nodige ruimte aan creatieve processen en ontwikkelingen.

Makers die al behoorlijk aan de weg timmeren, krijgen ook een plek op ons festival. Zo ging de nieuwe voorstelling van Flip Noorman *Moordballades* in première en maakten met de nieuwe partner Theater Walhalla ruim baan voor groepen als KASSETT, Collectief Ludvik, Wunderbaum en Cello Sonate.

Artists in residence

Met Nederlands Kamerkoor planden we een wereldpremière met een stuk van componist Huang Ruo. Dit project is door planningsproblemen bij het koor doorgeschoven naar O. 2025.

Nicole Beutler was aanwezig tijdens *O.LAB* met work-in-progress presentaties van twee nieuwe projecten. Het resultaat zal te zien zijn tijdens O. 2024. Zoals steeds bij *O.LAB* gebeurt, volgde er een boeiend feedbackgesprek met het publiek na afloop van de presentaties.

Sopraan Claron McFadden zong de hoofdrol in *The Prisoner of the State* van componist David Lang. Deze internationale topproductie was een coproductie tussen O. en De Doelen, waarbij we de Nederlandse première presenteerden in de Grote Zaal van De Doelen. Pers en publiek waren laaiend enthousiast over deze indrukwekkende nieuwe versie van Beethovens opera *Fidelio*.

Club Gewalt bestaat 10 jaar en dat mocht een feestje worden. We coproduceerden hun jubileumproductie, die 4 keer speelde in Theater Rotterdam. Het publiek dat kwam was wel beetje in de war, want in plaats van een vrolijke feestavond kregen ze een intense voorstelling met als thema institutioneel racisme voorgeschoteld.

Maar de pers was unaniem positief over deze gedurfde stap die Club Gewalt zette en ook het publiek was erg onder de indruk. Het werd een reeks voorstellingen met enorme impact. Dit najaar volgt een tournee door Nederland.

“De voorstelling van Club Gewalt over racisme was heel prikkelend en zet je -ook nu nog- aan het denken. Dat is knap en ook fijn, want het moedigt aan jezelf te blijven ontwikkelen.”

Bezoeker O.

Nieuwe talenten

Er was meer dan genoeg nieuw talent van eigen bodem te ontdekken tijdens O. 2023. Denk hierbij aan de extravagante Matthijs Rijdsdijk, beter bekend als Roi Soleil, die met zijn “Frenghish pop with a dash of queer glitter” vier avonden het festivalpubliek wist in te pakken en te ontroeren. Rijdsdijk is verbonden als nieuwe maker aan Club Gewalt, die op deze manier ruimte creëert voor weer een nieuwe generatie.

Met *MAM* in Theater Walhalla was er dankzij NANOEK een explosie aan nieuw musical talent te zien. NANOEK heeft als doel het musical genre te verrijken met nieuwe producties en opvattingen, een missie die we als festival van harte onderschrijven.

Benjamin Abel Meirhaeghe is een maker die in korte tijd op verscheidene podia in Europa doorbrak met indrukwekkende voorstellingen zoals *MADRIGALS*. Na een presentatie in 2022 was Meirhaeghe nu terug op O. voor een broeierige avond in *Club O.* samen met IJslandse producer Sigurdsson, Winterdagen en een DJ-Set van Imhotel. Het publiek was getuige van nieuwe klanken waar elektronische muziek en eigentijdse klassieke muziek elkaar vonden.

Digitale en technologische ontwikkelingen

In 2023 hadden we veel aandacht voor digitale en technologische ontwikkelingen die langzamerhand hun intrede doen in het opera- en muziektheaterveld. Een van de dagen in ons professionals programma **O. Conference** stond volledig in het teken van technologie. Samen met V2_Lab for the Unstable Media brachten we presentaties en korte optredens van toonaangevende artiesten die het snijvlak tussen voice en tech herdefiniëren: een synergetische lichtinstallatie, fashiontech en andere experimenten.

V2_ was ook de plek waar performer Chagall haar relatie met een reactieve licht- en kunstinstallatie B.A.B.Y. (Bionic Assistant for Becoming Yourself) toonde in de techvoorstelling **Unlocked** en een collectief met o.a. Stephanie Pan en Floris van Bergeijk hun radicale elektronische opera **Re-Imagining Opera** speelden.

In het HAKA-gebouw toonden we de award winning virtual-reality-voorstelling **Ascension** van Leon Rogissart en Paul Boereboom. Een symbiose tussen gebruik van VR en live zangers die het publiek op een bijzondere manier een andere werkelijkheid toonde; een zeldzaam, geslaagde balans tussen hoofd en hart.

Ook in O.Lab was er plaats voor nieuwe digitale ontwikkelingen: maker **Robin Coops en Avinash Changa** toonden mixed-reality experimenten waarin muziek, theater en gamification samenkwamen.

Door technologische ontwikkelingen een plek te geven in het festival en daarmee ook te onderzoeken op welke manieren opera -en muziektheater eventueel online beschikbaar kunnen worden gemaakt, willen we makers en publiek inspireren om samen verder te experimenteren. We zullen dit de komende jaren samen met o.a. V2_ blijven doen.

Ascension

2.4 Conclusie: successen en leerpunten

Successen

- O. is een succesvol merk geworden waar makers en publiek van heel diverse achtergronden zich welkom voelen. De ongedwongen sfeer van ons festival is een goede bakermat om nieuw publiek richting muziektheater en hedendaagse vormen van opera te leiden en om de makers van de toekomst hun eerste stappen te laten zetten naast internationale kwaliteit.
- De speciaal voor het festival gemaakte eigen locatieprojecten *VACUÛM* en *Solitude Hotel* waren dé hit van deze editie. Publiek en pers waren over deze producties zeer enthousiast en daarmee werd de schijnwerper op een nieuwe generatie Nederlandse muziektheatermakers gezet.
- We slagen er steeds beter in om verhalen en makers die onder-gerepresenteerd zijn een podium en context te geven. De diaspora en persoonlijke roots is voor veel makers een inspiratiebron. O. geeft deze makers een plek om producties die vanuit de eigen roots vertrekken te ontwikkelen en tonen.
- Er vond dit jaar ook doorstroom plaats vanuit onze wijkprogramma's van de afgelopen jaren naar de reguliere podia. Zo bracht Melissa Fortes haar eerste eigen muziektheatervoorstelling *AMORDISIAC* en nodigde Stanley Clementina de storyteller/ zangeres Mama Elia Isenia uit voor een spirituele reis naar de muzikale roots van Curaçao.
- Onze aanpak van *360 graden deals* werpt steeds meer vruchten af. Vooral met *Through Bone and Marrow* samen met BRUTUS en *Mud & Sticky Band* samen met Roodkapje zijn we er dit jaar in geslaagd om de werelden van beeldende kunst en muziektheater (zowel artistiek als qua publiek) bij elkaar te brengen.

Leerpunten

- De veelheid en diversiteit van ons programma is voor het publiek soms moeilijk te lezen. Internationale producties staan naast jong werk en professionele voorstellingen naast community gedreven producties. We laten ons publiek graag zelf alles ontdekken maar heldere communicatie helpt in het managen van het verwachtingspatroon van wat mensen gaan zien.
- Sommige programmaonderdelen, waaronder het grote gratis toegankelijke stadsfeest *Dit Is Rotterdam*, kwamen laat tot stand waardoor de (technische) productie en de programmering onder te grote druk kwam te staan. Ook liet hierdoor de kwaliteit van de uitvoering soms te wensen over.
- Door tussentijds vertrek van de festival dramaturg was de inhoudelijke begeleiding bij de eigen producties onvoldoende en kwam de concrete invulling van bijvoorbeeld *First Dates* of *O.LAB* te laat tot stand. Het artistieke team heeft versterking nodig.

3. Marketing en publieksbereik

3. Marketing en publieksbereik

3.1 Doelstellingen en resultaten

Met de rebranding en naamsverandering heeft O. voor de lange termijn twee beoogde marketingdoelen gesteld:

- I. Bekendheid en brand awareness creëren voor O. in Rotterdam en de rest van Nederland. O. staat voor nieuwsgierig, betrokken en grenzeloos; O. staat voor Rotterdam; O. is divers.
- II. Het bereiken van een groter jong en meer divers publiek uit Rotterdam enerzijds, en groei van het aantal bezoekers van buiten Rotterdam anderzijds. O. wil vergroten én verbreden.

Het werken aan naamsbekendheid is een lange termijn investering en begint bij brand awareness. We hebben de volgende targets wat betreft naamsbekendheid gezet voor 2023:

- Naamsbekendheid onder cultuurliefhebbers in Nederland vergroten van 1,9% in 2022 naar 6,9% in 2023.
- Naamsbekendheid onder cultuurliefhebbers in Rotterdam vergroten van 1,9% in 2022 naar 20% in 2023.

Naast de bekendheid willen we ook dat het merk O. een voor ons belangrijke kenmerken oproept. Vanuit het merkonderzoek in 2022 blijkt dat de merkassociatie 'verrassend' het meest lijkt bij te dragen aan de overweging om het festival te bezoeken. Vanuit de 'nulmeting' in 2022 betreft branding stelden we in 2023 de volgende target m.b.t. de associatie 'verrassend', deze groeit:

- van 3.4 naar 3.8 in Rotterdam
- van 3.2 naar 3.5 in Nederland

Op schaal: 1 = geen associatie, 5 = zeer sterke associatie.

Resultaat lange termijn doelstellingen

Voor de lange termijn doelstellingen is de editie van 2023 een eerste indicatie of we met de merkstrategie effect sorteren. Op basis van de verzamelde data zien we dat het merkonderzoek van 2023 geen significante verschillen bevat ten opzichte van de 'nulmeting' vorig jaar. Dit is geen grote verrassing, het bouwen aan een merk is niet voor niets een lange termijnstrategie. Operadagen Rotterdam heeft er 15 jaar over gedaan om merkbekendheid op te bouwen. Daarnaast is het voor een jaarlijks festival lastig om 'top of mind' te blijven.

De (geholpen) naamsbekendheid van O. is zowel in Rotterdam als in Nederland licht gedaald. We signaleren in de onderzoeksresultaten echter een algeheel 'probleem' voor de sector wat betreft de awareness: bij alle podiumkunsten festivals is de naamsbekendheid gedaald. Een beargumenteerde reden hiervoor is vanuit het onderzoek niet te geven. Wanneer we inzoomen op wie O. kent dan zien we dat de lage en medium cultuurgebruikers het festival beter kennen dan het hoog intensieve segment. Uit data van het publieksonderzoek blijkt ook dat we met het festival meer 'light users' bereiken.

De merkassociatie 'verrassend' is zowel voor potentieel publiek in Rotterdam als Nederland breed gelijk gebleven.

Doelstelling publieksbereik korte termijn

We stelden voor 2023 de volgende kwalitatieve korte termijn doelstellingen wat betreft publieksbereik en de samenstelling van het publiek tijdens het festival.

- 11.500 betalende bezoekers.
- 12.000 niet-betalende bezoekers.
- 65 % is herhaalbezoeker (2022: 60%).
- 35% van het publiek bezoekt het festival voor de eerste keer (2022: 30%).
- 40% van de bezoekers komt van buiten regio Rotterdam. (2022: 39%).
- 20% van de bezoekers is jonger dan 30 jaar (2022: 18%).

Vanuit onze overtuiging dat het concept van een dagticket positief bijdraagt aan de festivalbeleving door het publiek zetten we in op:

- 500 dagtickets verkocht (2022: 292; een beoogde toename van 41,6%).

Resultaat publieksbereik korte termijn

We behaalden de volgende gemeten resultaten in 2023 wat betreft publieksbereik :

- 12.000 betalende bezoekers
- 6.500 niet-betalende bezoekers

Het aantal verwerkte tickets is in 2023 gestegen met 500 t.o.v. 2022. Daarbij moet worden opgemerkt dat in 2023 een extra avond aan het festival is toegevoegd in de vorm van een opening night.

Met gratis programma's *Dit Is Rotterdam* op Hemelvaartsdag, de *Wijkenshow* en *Van Smartlap tot Opera* bereikte het festival 6.500 bezoekers. Het gestelde target van 12.000 bleek dit jaar nog een stap te ver.

- 62% van de kaartkopers is herhaalbezoeker (2022: 60%).
- 30% van bezoekers komt voor de eerste keer (2022: 30%).
- 38% van de bezoekers komt van buiten Rotterdam (2022: 39%).
- 15% van de bezoekers is jonger dan 30 jaar (2022: 18%)

Jonger en meer divers

In het publieksonderzoek van 2023 zien we een aantal resultaten die bevestigen dat we ons publiek verbreden en verjongen. Zo bezoekt een mix aan leeftijden het festival, en vaker uit de groep light users. Ook zien we meer kaartkopers van onder de 40 jaar, een groei van 9% naar 16%. Bij de interviews op locatie zijn de leeftijden meer gevarieerd, en vaker ook jonger. Bijna drie op de vijf deelnemers komt uit Rotterdam.

De O. bezoeker als ambassadeur

Het festival wordt gewaardeerd met een 8,3. Onze bezoekers zijn fan en geven aan het festival (sterk) aan te bevelen: gemeten op de Net Promotor Score is drie op de vijf bezoekers ambassadeur. Dat hebben we ook gezien in onze crowdfund meets vriendenclub campagne O. Talent Scouts. Met de campagne wilden we trouwe fans van het festival om ons heen verzamelen en meer betrekken bij een voor O. belangrijke pijler: talentontwikkeling. Vanuit de feedback van donateurs voor onze succesvolle refund- en crowdfundingcampagnes wisten we dat het ondersteunen van (jonge) makers een belangrijke motivatie was voor deelnemers om te doneren. De campagne leverde 68 'scouts' op voor het ondersteunen van talenten door O. en met een drukbezochte *Avond van de Belofte* konden we onze scouts ook laten beleven wat we dankzij hun steun kunnen betekenen voor makers.

3.2 Uitgewerkte strategie

Geïntegreerde (brand) campagne

In de campagne werd de 'O.' als distinctive brand asset centraal gesteld waarmee het merk en het beeld/audiologo heel herkenbaar wordt in de middenmix: van videocommercial en radiospot tot uitgebreide affiecampagne, megabanieren in de hal van Rotterdam Centraal en een 7,5 meter hoge 'O.' op het Kruisplein.

Met deze merkcampagne konden we in principe 'iedereen' bereiken: een televisiecommercial kan elke doelgroep zien en een affiche in de stad kan iedere voorbijganger opmerken. Tegelijkertijd zorgt die brede zichtbaarheid ervoor dat de meest kansrijke doelgroepen het merk en de bijpassende boodschap (herhaaldelijk) te zien krijgen. Door vervolgens op specifieke momenten en via doelgroepkanalen nogmaals zichtbaar te zijn, met een gerichte communicatieboodschap en/of -middel werden de meest kansrijke doelgroepen verder begeleid in de sales funnel en verleid tot aankoop. Voorbeeld van zo'n 'follow up' is het inzetten van retargetingvideo's waarbij mensen die de videocommercial hebben gezien bij een vervolgbezoek website of social media, een verkorte versie van de commercial met aansporing te zien krijgen.

Uit het publieksonderzoek blijkt net als in 2022 dat belangrijke merkwaarden voor het festival worden onderschreven door onze bezoekers:

O. wordt het sterkst geassocieerd met verrassend, avontuurlijk en gezellig. Ook internationaal, inclusief en betrokken scoren goed. Daarnaast wordt de O. commercial aangemerkt als belangrijke en zichtbare uiting van het festival: 21% van de kaartkopers (her)kende de commercial.

Club O.

Festivalbeleving

In de ontwikkeling van communicatiemiddelen, content en context hebben we de festivalbeleving vooropgesteld, met het dagticket als dé manier om het festival te beleven. We hebben deze boodschap in de overwegings- en voorkeursfase van de sales funnel uiteengezet want zowel nieuw bovenmatig geïnteresseerd publiek als oud-bezoekers en volgers van het festival beslissen in deze fase of ze wel of niet naar het festival gaan. Met behulp van een nieuw aangestelde datamarketeer hebben we in aanloop naar O. 2023 ingezet op het bereiken van het bij ons bekende publiek door ons mailingbestand te segmenteren, om vervolgens de inhoud van mailings te specificeren naar aankoopgedrag. Ook hebben we kaartverkoopgegevens gelegd op online bereik om zo (oud)bezoekers beter te targetten met gerichte content. Die content bestond o.a. uit een dagticket-trailer met festival(sfeer)beelden. Ook werkten we met partners samen door cross-posts en het afstemmen van content.

In 2023 zijn in totaal 714 dagtickets verkocht, waarbij de festivalzaterdag het meest populair waren.

Partnerships

In 2023 presenteerden we met de founding partners een aantal *signature voorstellingen* waarmee we samen naar buiten traden.

Met **Luxor Theater** hebben we vervolg gegeven aan de succesvolle publiekscampagne voor *Steef's O. Show* door in te zetten op nationaal bereik via social ads en free publicity, een nieuw Rotterdams publiek (via samenwerking RTV Rijnmond) en herhaalbezoek (direct mails vanuit Luxor Theater). De drie voorstellingen trokken in totaal 2.000 bezoekers, waarvan 42% nieuw publiek. 65% van die bezoekers kwam uit de provincie Zuid-Holland, waarvan 38% uit regio. Steef de Jong stond in het voorjaar van 2023 veelvuldig in de belangstelling van de media door het winnen van de Johan Kaart Prijs en een nominatie voor het Theaterfestival. Mede door het inschakelen van een extern PR-bureau hebben we *Steefs O. Show* kunnen laten meeliften in publicaties.

Theater Rotterdam (TR) is een belangrijke communicatiepartner waar het gaat om het bereiken van een avontuurlijk theaterpubliek voor de grote zaal. Rondom het tienjarig bestaan van Club Gewalt ontwikkelden we een nieuw *late night* concept met live performances en DJ's. Zowel TR als Club Gewalt hebben meegewerkt aan de promotie van *Club O*. richting een jonge doelgroep. TR heeft daarnaast een aantal voorstellingen binnen O. opgepakt om naar eigen achterban uit te lichten waaronder *Boze Bejaarden* en *t u m u l u s*.

De Doelen heeft net als O. de ambitie om een jonger, meer divers publiek te bereiken. Met het openzetten van de deuren van het iconische gebouw met een dagprogramma op Hemelvaartsdag als onderdeel van *Dit Is Rotterdam* zorgden we voor een lage instap en daarmee bereik van die publieksgroepen. De publiekscampagne voor de internationale topvoorstelling *Prisoner of the State* die we samen met De Doelen ontwikkelden, bestaande uit social content, advertenties en free publicity resulteerde in een redelijk goed bezette zaal.

Sinds O. 2021 heeft het festival met WORM en Theater Zuidplein twee partners om met gezamenlijke programmering impact te maken en publiek van zowel de instellingen als het festival te bereiken. Zo is **WORM** tijdens O. een laboratorium voor het experiment met O. LAB.

Met de voorstellingen Apinti en Keraban in **Theater Zuidplein** combineerden we onze gezamenlijke ambitie om met het presenteren van een 'community project' het publieksbereik breder te trekken dan 'de wijk'. De totstandkoming van het extra programma (o.a. food market, afterparty) en het activeren en bereiken van in samenspraak uitgedachte doelgroepen bleek lastiger dan verwacht. De bezoekers die in de zaal zaten waren echter zeer enthousiast en ook Theater Zuidplein was positief over de samenwerking. We zien daarom kansen voor de toekomst om nog sterker een gezamenlijk programma-frame neer te zetten die aansluit op gezamenlijk opgestelde doelgroepen.

Nieuwe locatiepartners

In mei 2023 verkende O. nieuwe (speel)plekken van West tot Zuid. Zo ontstond 'op' Katendrecht een hub voor nieuwe (Rotterdamse) muziektheatermakers vanuit de samenwerking met **Theater Walhalla**. In de verschillende zalen/locaties van het theater rondom het Deliplein stonden diverse voorstellingen, die vanuit Walhalla met O. als afzender aan hun eigen achterban werd aangekondigd (online en maandkrant).

Nieuw was ook de inhoudelijke samenwerking met **BRUTUS**, in eerdere edities al betrokken als locatiepartner. Samen met de gallery, curator Maarten Spruyt en Dyane Donck Company ontwikkelden we een muziektheatraal live ritueel voorafgaand aan bezoek aan de tentoonstelling *Through Bone and Marrow*, die door zowel O.bezoekers als beeldende kunst liefhebbers zeer goed is bezocht (uitverkocht).

De communicatie met deze nieuwe partners was vooraf afgestemd op niveau van publieksbereik maar ook wat betreft festivalbeleving op locatie (met o.a. banieren). Want juist omdat O. *all over* Rotterdam programmeert en ook op nieuwe locaties, is het branden van de festivallocaties van belang.

Met onze locatiepartner Dudok Holding presenteerden we een nieuwe locatie voor een van de *First Dates*: de Huidenclub.

Onderzoek

In samenwerking met onderzoeksbureau R2 Research is tijdens en na het festival het O. publiek ondervraagd via een (online) enquête. In juni vond ook een landelijk merkonderzoek plaats, een kwalitatief onderzoek representatief voor Rotterdam én Nederland waarmee we de merkbekendheid en merkassociaties van O. uit vroegen. Aanvullend voerden we analyses uit op data verkregen via kaartverkoop en online bereik via een mail- en advertentiecampagne, maar ook middels organisch bereik op social media.

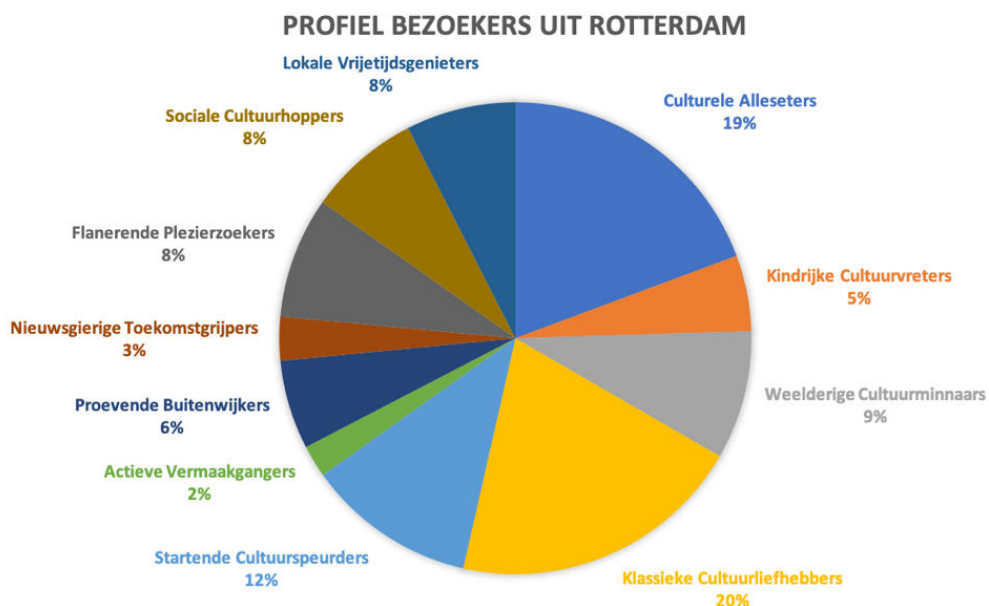
In 2023 is O. gestart met een impact traject en onder begeleiding van Advance hebben we onze impact-claim opgesteld en 'getest' op verschillende doelgroepen: publiek, makers en deelnemers. Wat betreft de merkstrategie en -belofte is onderzocht of O. impact heeft op de manier waarop bezoekers voorstellingen beleven. In het publieksonderzoek zijn daarom een aantal vragen over de impact van het festival. Hier valt uit te concluderen dat een belangrijke merkwaarde en impact-claim wordt bevestigd: O. weet te verrassen met nieuwe unieke voorstellingen en zet aan tot meer divers cultuurbezoek.

“Het is op station Rotterdam Centraal al te merken. Festival O. wil zo laagdrempelig mogelijk zijn. In de stationshal hangen overal vlaggen en er rijden rollerskaters rond met borden met de letter O. op hun rug. Op het Stationsplein staan rappers, zangers en dansers, die inderdaad massa’s publiek trekken.”

Recensie Theaterkrant

3.3 Bereikte doelgroepen

Uit het publieksonderzoek blijkt dat onder bezoekers van O. in Rotterdam de groep intensieve cultuurgebruikers de Klassieke Cultuurliefhebbers (20%) en Culturele Alleseters (18%) bovengemiddeld wordt bereikt. Ten opzichte van vorig jaar is de groep van intensief cultuurgebruikers gelijk gebleven, terwijl de groep licht cultuurgebruikers is gestegen van 12% naar 23%. Onder kaartkopers van buiten Rotterdam zien we eenzelfde beweging maar iets minder sterk. Bij gratis programma's van O. komt een dwarsdoorsnede van de verschillende Culturele Doelgroepen.

3.4 Overzicht communicatiemiddelen

Videocontent:

- Brand commercial, diverse formats/offsets
- Diverse trailers
- Crowdfundvideo O. Talent Scouts

Print:

- Programmaflyer (uitvouwbaar A5-format)
- Affiches (A0 en A2)

Online:

- Website (www.o-festival.nl)
- Social media: Facebook, Instagram, Twitter en LinkedIn; incl. advertising (paid/owned)
- Google ads/display-campagne
- YouTube video-reel campagne
- Nieuwsbrief en Direct Messages

Signing, merchandise etc.:

- Landmark O. op Kruisplein
- Locatie-branding: lichtprojecties, videoscreens, drukwerk
- City dressing: vlaggen, videoscreens (o.a. Coolingsingel), banieren in hal Rotterdam CS
- Poster & flyercampagne Rotterdam
- Crew-shirts/tote bags

Media:

- Free publicity via persberichten
- Radio- en televisiespots (o.a. STER&Cultuur, Radio1, RTV Rijnmond)
- Betaalde print/online ads (o.a. RTV Rijnmond, Uitmagazine en NL media)

4.

Financiën en bedrijfsvoering

4. Financiën en bedrijfsvoering

4.1 Exploitatie en financieel resultaat 2023

Samenvatting exploitatie

	realisatie 2023	begroting 2023	begroting 2021	realisatie 2022
in €			aanwaag 2021-2024	
BATEN				
recette/ kaartverkoop	167.683	120.000	150.000	150.427
overige publieksinkomsten	0	0	2500	0
publieksinkomsten	167.683	120.000	152.500	150.427
sponsorinkomsten	23.200	0	20.000	21.200
vergoeding coproducent	132.860	117.500	215.000	132.025
totaal overige directe inkomsten	156.060	117.500	235.000	153.225
totaal directe inkomsten	323.743	237.500	387.500	303.653
private middelen - particulieren incl. vrienden	14.621	10.000	2.500	19.053
private middelen - private fondsen	390.600	409.500	210.000	321.675
bijdragen uit private middelen	405.221	419.500	212.500	340.728
totaal eigen inkomsten	728.964	657.000	600.000	644.381
SUBSIDIES				
<u>structureel OCW</u>	417.270	395.000	550.000	391.486
<u>structureel gemeente</u>	341.800	341.800	350.000	328.800
<u>incidentele publiek subsidie</u>	56.950	56.950	0	646.269
totaal subsidies	816.020	793.750	900.000	1.366.555
TOTALE BATEN	1.544.984	1.450.750	1.500.000	2.010.935
LASTEN				
beheerlasten materieel	131.140	127.525	100.000	97.944
beheerlasten personeel vast contract	196.681	205.650	274.500	237.339
beheerlastenpersoneel inhuur	50.960	50.000	25.000	26.777
beheerlasten personeel	247.641	255.650	299.500	264.115
beheerlasten totaal	378.781	383.175	399.500	362.060
activiteitenlasten materieel	444.596	433.225	420.000	625.690
activiteitenlasten personeel inhuur	788.230	722.500	680.500	1.051.134
activiteitenlasten personeel	788.230	722.500	680.500	1.051.134
activiteitenlasten totaal	1.232.826	1.155.725	1.100.500	1.676.823
TOTALE LASTEN	1.611.607	1.538.900	1.500.000	2.038.883
<u>saldo uit gewone bedrijfsvoering (baten-lasten)</u>	-66.623	-88.150	0	-27.947
saldo rentebaten/-lasten	-1.637	0	0	-3.293
saldo bijzondere baten/-lasten	8.273	0	0	5.058
exploitatieresultaat	-59.988	-88.150	0	-26.183

Toelichting exploitatie en resultaat

De exploitatie van Stichting Opera Rotterdam/O. Festival for Opera. Music. Theatre. sluit in 2023 met een negatief resultaat van € 59.988. Het betreft een gecalculeerd resultaat om de reserves in het bestemmingsfonds OCW 2021-2024, gevuld door de aanvullende COVID-19-ondersteuning (RAOCCC) in te zetten. In 2024 zetten we de overige reserves uit het bestemmingsfonds OCW 2021-2024 in. Een toelichting op de balans is te vinden in de jaarrekening 2023

Ondersteuning

Onze festivalprogrammalijnen en de meer maatschappelijk ingestoken programma's in de wijken worden door vele private fondsen gewaardeerd en gesteund. Hoewel sommige fondsen terughoudender zijn in het ondersteunen van BIS-festivals vanwege de grote aanvraagdruk, scoort O. hoog op artistieke en maatschappelijke innovatie. Ook vinden we manieren om particulieren o.a. met crowdfundingcampagnes aan ons te binden en onze talentontwikkelingsprogramma's steeds vaker structureel te ondersteunen

In 2023 hebben we opnieuw de festivalbegroting (1,5 miljoen, prijspeil 2019) op het niveau kunnen houden dat nodig is om onze BIS-functie en onze taken op het gebied van talentontwikkeling en internationalisering te kunnen uitvoeren. Wel merken we dat de ontwikkeling naar een meer continue bedrijf dat zich jaarrond met partners bezig houdt met het (inter)nationaal netwerk, talentontwikkeling en het realiseren van maatschappelijke impact, een wissel trekt op de mensen in de organisatie. In de toekomst zullen we naar verwachting scherper moeten kiezen wat we jaarrond aan kunnen.

Baten

Met de groei van betalende bezoekers ten opzichte van 2022, zijn ook de publieksinkomsten met 15% gegroeid in 2023. Voorzichtig concluderen we dat de publieke belangstelling zich langzaam herstelt na de coronapandemie en dat onze rebranding vruchten afwerpt. Wel kwam in 2023 de kaartverkoop wederom pas tijdens het festival goed op gang. Dit is een trend die blijvend lijkt te zijn. De grootste publiekstrekker afgelopen jaar was de reprise van **Steeff's O. Show** (2.000 bezoekers en €55.000 recette opbrengst). Andere goedlopende programma's waren **Prisoner Of The State** in De Doelen en **10 Year Anniversary** in Theater Rotterdam. Onze locatievoorstellingen zijn steevast uitverkocht, maar leveren vanwege de beperkte capaciteit een bescheiden bijdrage aan de publieksinkomsten.

Sponsorinkomsten zijn door deals met Open Rotterdam, Google en Dudok Holding opnieuw gerealiseerd. In de begroting 2023 hielden we daar nog geen rekening mee omdat voor veel bedrijven O. (nog) niet interessant genoeg is. Onze coproducenten, vooral speellocaties zijn blij met O. en dragen graag facilitair bij. Deze bijdragen zijn veelal gekapitaliseerd opgenomen. **Theater Rotterdam** is de belangrijkste coproducerende partner met een programmabijdrage en ruimhartige facilitaire steun.

Private fondsen zijn positief over ons artistieke en maatschappelijke verhaal en steunen ons ruimhartig. Niet alleen grote partijen als Fonds21, VSBfonds, Volkskracht, het Cultuurfonds en SENA, maar ook talloze kleinere, veelal Rotterdamse fondsen zien de waarde van O. Hoewel het nog niet zichtbaar is in de hoogte van de bijdragen in 2023, geven veel private fondsen aan dat de druk op hun middelen groeiende is en dat steeds scherpere keuzes van deze fondsen gevraagd worden. Wij verwachten voor 2024 een terugval in bijdragen van private fondsen.

Onze investering in crowdfunding met Creative Funding leverde met een campagne voor onze vriendenclub O. Talentscouts bijna €10.000 op, terwijl via donaties, gekoppeld aan kaartverkoop en een crowdfundingactie met Fedora nog eens € 4.500 werd opgehaald.

De post 'incidentele publieke subsidies' bevat een bijdrage van Vlaanderen, departement cultuur (€ 20.000), bijdragen van Fonds Podiumkunsten voor ons professionals programma (€22.000) en een eenmalige subsidie van Cultuur Concreet voor het Rotterdams Wijkenprogramma (€15.000).

Lasten

De materiele beheerlasten zijn in 2023 fors gestegen, vooral als gevolg van energie- en huurprijzenstijgingen. Samen met de hier opgenomen advieskosten ten behoeve van ons impact traject en de forse stijging van de premie aansprakelijkheidsverzekering voor buitenevenementen, valt deze verzamelpost ook hoger uit dan begroot. De huurprijzen die meestijgen met de inflatie zijn een blijvende zorg. De beheerlasten personeel vallen daarentegen wat lager uit omdat we begin 2023 afscheid hebben genomen van een artistieke medewerker en die pas na het festival in mei hebben vervangen. Ook hebben we hier de loonkostenvergoeding die we via de NOW-regeling ontvingen, verwerkt.

De activiteitenlasten materieel zijn een weerslag van de omvang van het festivalprogramma en de activiteiten zoals de Wijkenshow en Maak Mee In Je Wijk door het jaar heen. Het betreft techniek- en locatiekosten (€160.000), kosten marketing en publieksonderzoek (€187.000) en overige programmakosten (€97.000). Bovengemiddelde kostenstijgingen ervaren we in hotelkosten voor artiesten en in techniek(huur)kosten.

In 2023 hebben we opnieuw veel in artiesten, makers en ondersteunende zzp'ers geïnvesteerd. Veel van het programma tijdens en buiten de festivalperiode produceerden we zelf (personele lasten €400.000) en voor het overige deel betaalden we uitkoopsommen en coproductiebijdragen aan groepen (€355.000). Met name marketing- en technisch productiepersoneel was schaars en dus fors duurder om in te huren. Dit is een structureel probleem.

Werkzame personen:	2023		
	aantal	aantal fte/uur	bedrag
Uren werkweek fte		40	
Werknemers in vaste dienst (onbepaalde tijd) in fte	3	1,98	€ 203.965
Werknemers in tijdelijke dienst (bepaalde tijd) in fte	1	0,5	€ 16.060
Ingehuurde zelfstandigen/freelancers in uur	145	10.535	€ 460.926
Overige werkzame personen in fte	0	0	€ -
Stagiair(e)s in fte	0	0	€ -
Vrijwilligers in fte	59	1.180	

Reflectie financiële ratio's

De balans inclusief specificatie en toelichting is opgenomen in de gewaarmerkte jaarrekening 2023. De financiële ratio's zijn ontleend aan de balans per 31 december 2023.

Current ratio

De current ratio bedraagt 4,73 en daarmee is de stichting ruim in staat om aan haar lopende verplichtingen te voldoen. Dit is het gevolg van de hoogte van de diverse bestemmingsreserves en het bestemmingsfonds OCW, die zorgen voor met name liquide middelen. De komende jaren zal de stichting de bestemmingsreserves inzetten en zal de current ratio afnemen. Voor O. is een current ratio van 2 een minimum vanwege de financiële risico's.

Solvabiliteitspercentage

De stichting kent een solvabiliteitspercentage van 79%: het grootste deel van het bedrijf bestaat uit eigen vermogen. Hiervoor geldt ook dat het een gezonde situatie is voor O.

Verantwoording aanvullende subsidie RAOCCC

Alle bijdragen in het kader van de aanvullende subsidie RAOCCC die in 2021 en 2022 zijn verleend, zijn ofwel besteed in het jaar van toekenning ofwel ondergebracht in het bestemmingsfonds OCW 2021-2024. Een deel van dit bestemmingsfonds (€39.988) is in 2023 ingezet om extra werkgelegenheid te creëren voor artiesten, makers en ondersteunen personeel en zzp-ers (totale extra uitgaven: €49.874). We hebben daardoor meer projecten en programma kunnen realiseren en meer en beter betaald werk kunnen bieden. Het helpt de groep waar het eigenlijk om gaat in onze sector een gezondere beroepspraktijk op te bouwen. We zullen het restant van het bestemmingsfonds OCW in 2024 inzetten met hetzelfde doel.

We verwachten dat extra steun voor het opbouwen van de sector de komende tijd nog steeds nodig zal zijn. Voor stichting Opera Rotterdam geldt daarnaast dat het invullen van de festivalfunctie in de BIS zonder de benodigde structurele financiële middelen in deze cultuurplanperiode sowieso een uitdaging is, óók zonder de coronagevolgen. De aanvullende subsidies RAOCCC in de lopende cultuurplanperiode zorgen ervoor dat we de minimale begroting (1,5 miljoen | prijspeil 2019) om onze functie in de BIS te kunnen vervullen, op peil kunnen houden. Wij hebben dit ook aangegeven in onze aanvraag voor 2025-2028.

4.2 Bedrijfsvoering

Het festival onder de nieuwe naam slaat aan bij een groeiende, jong en diverse groep publiek. Makers willen graag met ons het avontuur aan om de kunstvorm opera open te breken en naar een groot en breed publiek te brengen. Een steeds grotere groep artiesten en talenten - van professioneel tot amateur en van diverse afkomst - heeft vertrouwen in ons team en in onze functie van talentontwikkelaar. Het buitenland kijkt nieuwsgierig mee en staat op de stoep om geïnspireerd te worden, te leren en samen te werken. Dit levert kansen op voor het festival.

Kansen

Belangrijke kansen die we nog beter kunnen benutten, zijn internationaal coproduceren (eventueel met Europees subsidiegeld) en het duurzamer binden van donateurs en bedrijven aan ons talentprogramma.

In 2023 zijn we op zoek gegaan naar internationale partijen die onze expertise willen inzetten om het genre opera actueel en relevant te maken voor een breed, jonger en meer divers publiek. Het winnen van de internationale *Fedora Opera prijs* voor ons stadsproject *Here and There* helpt bij het aangaan van die relaties. De eerste contacten zijn gelegd voor vruchtbare samenwerkingen in de toekomst o.a. in het kader van het Creators Connection Program van Music Theatre Now.

Begin 2023 hebben we met succes een crowdfund-campagne gedaan om O. Talentscouts, een club vrienden van O. die ons talentprogramma een warm hart toe dragen, te werven. Op het moment is dat een groep van 60 ambassadeurs.

Risico's

Continu in bedrijf met projectorganisatie

O. ontwikkelt zich steeds meer naar een continubedrijf. Een logische ontwikkeling voor de functie van een BIS-festival, maar wij zijn nog steeds min of meer georganiseerd als een projectorganisatie en dat is op de lange termijn niet houdbaar. Een continubedrijf vraagt om andere keuzes in financiële inzet (minder programma, meer personele beheerlasten) en met het huidige subsidieniveau is dat niet mogelijk.

Ondersteuning schaars en duur

Vacatures voor met name technici, productie- en marketingmensen zijn nog steeds moeilijk te vervullen. De honoraria zijn opnieuw gestegen en de verwachting is dat de krapte en de prijsstijging de komende jaren zullen aanhouden. Recent zien we de honoraria met gemiddeld 15% (!) stijgen als rechtstreeks gevolg van de inflatie.

Minder steun van festivallocaties

De kosten en risico's van geplande grote producties als *Steef's O.Show* (reprise met Luxor Theater in 2023) drukken financieel meer op onze schouders. Onze locatiepartners kunnen noodgedwongen niet meer zo genereus zijn in hun ondersteuning van het festival. Naar verwachting zal deze tendens langere tijd aanhouden en zal het steeds moeilijker worden om groot gemonteerde en internationale producties een plek te geven in het festival.

O. zet steeds meer in op kleinere locatiepartners en vindt daar gelukkig veel positieve respons.

First Dates in Buitenplaats Brieneoord

4.3 Prestaties

Samenvatting

	Begroting				Realisatie			
	2021		2024		2023		2022	
KERNACTIVITEITEN EN BEZOEKEN	aantal	aantal bezoeken	aantal	aantal bezoeken	aantal	aantal bezoeken	aantal	aantal bezoeken
Kernactiviteiten tijdens festival periode	190	26.000	190	29.000	198	18.986	205	17.333
Kernactiviteiten buiten festival periode	40	10.000	40	10.000	88	13.598	99	15.375
Kernactiviteiten online	0	0	0	0	5	95.531	12	138.672
Totaal kernactiviteiten	230	36.000	230	39.000	291	128.115	316	171.380
waarvan:								
Gratis bezoekers op locatie		14.400		15.600		12.791		14.801
Gratis bezoekers online		0		0		95.531		138.672
Betaalde bezoekers op locatie		21.600		23.400		19.793		17.907
Betaalde bezoekers online		0		0		0		0
schoolgebonden activiteiten								
waarvan:								
Schoolgebonden activiteiten op locatie								
Schoolgebonden activiteiten online								
Totaal kernactiviteiten en bezoeken	230	36.000	230	39.000	291	128.115	316	171.380

Toelichting op de prestaties

Festival

Editie 2023 was een bomvol tiendaags programma met In 2022 hebben we als vanouds een tiendaags festivalprogramma kunnen opzetten met 183 (betaalde) voorstellingen en 15 gratis toegankelijke evenementen. We toonden 63 unieke producties, waarvan 14 internationaal, en we vierden 18 (wereld)premières. Van de totale capaciteit van 17.500 bezoekers voor de betaalde voorstellingen haalden we een bezetting van 68% (12.000 bezoekers). Het gratis toegankelijke programma, waaronder Van Smartlap tot Opera en Dit Is Rotterdam op het Stationsplein, Kruisplein en Schouwburgplein trok bijna 7.500 bezoekers.

Buiten festivalperiode

In het voorjaar van 2023 toerden we net als het jaar ervoor door Rotterdam met de Wijkenshow. Dit keer concentreerden we ons met de show op Charlois, Feyenoord en IJsselmonde. De Rotterdamse Wijkenshow toerde in april buiten op pleinen (6 shows) en gaf binnen een kader van een professionele show, een laagdrempelig podium aan vele lokale artiesten.

Begin 2023 en aan het eind (vlak voor Kerst) organiseerden we in het kader van Maak Mee In Je Wijk in Ommoord concerten voor een oudere doelgroep met respectievelijk Shirma Rouse en Marco Bakker. Deze concerten in de Open Hof kerk werden drukbezocht, mede dankzij participatie van 50 lokale ouderen in het projectkoor bij Marco Bakker. In maart trok de Avond van de Belofte, met speciale optredens voor onze ambassadeurs zo'n 125 mensen.

Totaal trokken de activiteiten buiten de festivalperiode om zo'n 2.500 (gratis) bezoekers.

O. op tournee

O. is ook een (co)producerend festival; we investeren in het werk en de ontwikkeling van nieuwe makers in opera en muziektheater en doen dat, omdat onze eigen productiestructuur beperkt is, i.s.m. producerende partijen.

In 2023 waren er tournees van Club Gewalt (10 Year Anniversary en Antropoceen de Musical), Roi Soleil En Concert, MELK van stichting Nanoek, Flip Noorman (Moordballades), Nicole Beutler (GINGKO).

Totaal speelden de, mede door O. ontwikkelde voorstellingen 79 voorstellingen voor 11.000 (10.200 betalende) bezoekers.

Online context

In 2023 hebben we vooral als context rondom ons programma met partners ook online content gemaakt en gratis verspreid.

De documentairereeks rondom de *Rotterdamse Wijkenshow* en *Dit Is Rotterdam* (vijf afleveringen die via de kabel zijn uitgezonden) trokken 84.178 kijkers op de kabel en Youtube en kregen online 11.353 views.

4.4 Reflectie op de codes

De *Fair Practise Code*, de *Governance Code Cultuur* en de *Code Diversiteit en Inclusie* staan voor waarden die wij als organisatie onderschrijven. Waarden waar wij zelf een belangrijke verantwoordelijkheid voor dragen, en die we toepassen in ons dagelijks handelen.

De waarden die de codes vertegenwoordigen zijn verweven in onze missie en visie en in ons artistiek-inhoudelijk beleid. In de voorgaande hoofdstukken reflecteren we al regelmatig direct en indirect op de codes, en de reflectie in deze paragraaf kan daarvan niet los worden gezien.

In de praktijk zetten het team en de raad van toezicht thema's die van belang zijn voor de Codes regelmatig op de agenda. We evalueren de stand van zaken en de (eventuele) ontwikkelingen rond die waarden en formuleren indien nodig nieuwe doelen of herformuleren deze.

Fair Practise

Om te inventariseren waar we staan, waar we aan willen werken en om tot een statement en plan van aanpak te komen hebben we in 2023 de workshop Fair Practice van Kunsten'92 gedaan met een zo divers mogelijke groep die op verschillende manier bij O. betrokken zijn. Het statement luidt:

O. vindt talentontwikkeling, betrokkenheid, creativiteit, autonomie en ontplooiing belangrijk. Ook inclusie is een belangrijke waarde waar we op focussen. Deze waarden zijn zichtbaar in het programma, de manier waarop we impact maken, samenwerken en het publiek dat we bereiken.

We zijn gedreven en enthousiast en streven naar een grotere impact in de toekomst. Via een open dialoog komen we tot heldere prioriteiten binnen de beschikbare middelen, waarbij we een transparante structuur in onze werkprocessen en goede plannings hanteren. Dit biedt duidelijkheid en veiligheid en geeft ons ruimte om zo effectief mogelijk te werken aan een inclusief, duurzaam en innovatief festival.

- ✓ Het strikt volgen van de cao Toneel en Dans en de SENA normen en hierover het gesprek aangaan met medewerkers incl. zzp-ers, producenten, groepen en leveranciers zorgt voor solidariteit in fair pay, fair chain en fair share.
- ✓ Voor geïnteresseerden zijn we met publicaties transparant over de bedrijfsvoering.
- ✓ O. is op meerdere vlakken divers van samenstelling; zie Code Diversiteit & Inclusie.
- ✓ Met ruimte voor ontwikkelkansen en een collegiale en creatieve werkomgeving borgen we een duurzame werkrelatie met alle personen in onze organisatie.
- ✓ De invoering en handhaving van een sociaal statuut leidt tot een veilige en vertrouwelijke werkomgeving. Er zijn interne en externe vertrouwenspersonen benoemd met ingang van 1 januari 2024.

Het kleine kernteam kent weinig uitstroom en O. heeft voor medewerkers weinig doorstroommogelijkheden binnen de eigen organisatie. Via O. stromen wel regelmatig flexibele-schil-medewerkers door naar partners (Theater Rotterdam, Theater Zuidplein, Luxor Theater, etc.) en andersom rekruteren we vaak tijdelijk medewerkers van partners. Omdat diversiteit van ons team een belangrijk aandachtspunt is, loopt de werving van nieuwe mensen veelal via partners en ons netwerk

Duurzaamheid

O. zet zich in voor een klimaatneutraal Europa. O. is voorvechter van de ontwikkeling van projecten waarbij het format reist, maar in elk land opnieuw wordt ingevuld door lokale musici en koren. Hierdoor is het alleen noodzakelijk voor een kerngroep van technici en solisten om te reizen wat de voorstelling duurzaam maakt, en leggen we een directe link naar het publiek in de speelstad. O. stimuleert daarnaast artiesten uit het buitenland om met de trein in plaats van het vliegtuig (indien mogelijk), verzorgt al jaren alleen vegetarisch eten aan medewerkers en artiesten en beperkt drukwerk. De komende tijd gebruiken we voor een inventarisatie en het maken van een actieplan met onze partners.

Cultural Governance Code

O. is zich bewust van de acht principes van de Governance Code Cultuur en de aanbevelingen die daarbij horen. De beide directeur-bestuurders nemen de verantwoordelijkheid voor het naleven en verankeren van de Code in de organisatie. De raad van toezicht ziet toe op de naleving van de Code. In 2023 heeft reflectie op de Code Cultural Governance alle aandacht gehad van de Raad van Toezicht. In haar verslag op pagina 45 gaat zij uitgebreid in op de code.

Code Diversiteit en Inclusie

In de visie van O. is (culturele) diversiteit een kracht, een verrijking en een gegeven. De stad en de wereld waarin en waarvoor wij ons festival maken, is veelkleurig en meerstemmig. Dat inspireert ons in het artistiek-inhoudelijke werk. Het bepaalt de verhouding van ons festival tot onze omgeving en ons publiek, en de relevantie ervan. Dat betekent niet alleen dat de organisatie zich continu open, kwetsbaar en zelfkritisch moet opstellen, maar ook dat wij het aan moeten durven om O. echt sámen met makers en publiek te maken. We moeten bereid zijn onze eigen waarden met die van een ander af te wegen en om verantwoordelijkheden te delen. Een proces dat elke dag opnieuw begint.

De afgelopen jaren is het gelukt om, mede dankzij de naamsverandering, de diversiteit van ons programma te vergroten en hebben we ons verbonden aan partners en makers die andere perspectieven, zienswijzen en talenten hebben. Dit heeft niet alleen geleid tot een artistieke impuls, maar ook tot een jonger en meer divers publiek. Ook in de samenstelling van ons personeel zijn stappen gezet in het kader van diversiteit door bewust ruimte te maken voor beginnende cultureel-diverse professionals en jonge talenten.

In 2023 is de D&I Scan gedaan om te zien waar O. nu staat met betrekking tot Diversiteit, Inclusie en Gelijkwaardigheid (DIG). Op het onderdeel programma scoren we het hoogst (inclusief), terwijl het onderdeel publiek daarin nog achter blijft (score: implementatie). Ons doel is om verschillende publieken nog meer te laten mengen. Daarin zijn een HR beleid dat gericht is op het vergroten van de diversiteit van ons personeelsbestand en de 360 graden samenwerking met onze partners de sleutelfactoren.

Op de onderdelen partners (score: integratie) en met name personeel (score: implementatie) kunnen we nog belangrijke stappen zetten. Daartoe investeren we de komende periode in 360 graden samenwerkingen met bestaande en nieuwe partners, een inclusief HR beleid en zetten het onderwerp DIG en sociale veiligheid bewust op de agenda bij evaluaties voor, tijdens en na het festival. Het gesprek erover voeren we onder leiding van onze externe vertrouwenspersoon. Het is onze ambitie om op alle vier de P's tenminste het niveau integratie te scoren.

De stappen uit de Code zijn voor ons geen eenmalig afvinklijstje, maar een continu en dynamisch proces. We proberen ons kwetsbaar op te stellen en te blijven leren. We zorgen voor een veilige omgeving waarin ruimte is voor andere stemmen en waarin fouten maken mag. In ons kleine kernteam is de grondhouding inmiddels behoorlijk op diversiteit en inclusie gericht, vandaaruit bouwen we verder.

Fysieke toegankelijkheid is bij onze locatievoorstellingen altijd een uitdaging, maar we vinden altijd oplossingen om onze voorstellingen voor iedereen toegankelijk te maken.

Van Smartlap tot Opera

Maak mee in je Wijk

Om de toegankelijkheid van ons programma te vergroten, hebben we in 2023 samen met Cultuur Concreet het project Maak Mee In Je Wijk gerealiseerd in Prins Alexander, een gebiedsdeel van Rotterdam met zo'n 100.000 bewoners (meer dan Gouda of Delft) waar nauwelijks culturele voorzieningen zijn. Het project richtte zich specifiek op ouderen. We organiseerden twee gratis concerten in en met de Open Hof kerk waar meer dan 500 ouderen op af kwamen. Mooi en ontroerend om mee te maken en zeer belangrijk om voor deze doelgroep dichtbij en betaalbare kunst te brengen.

In 2023 brachten we tijdens het festival de voorstelling Boze Bejaarden in een bejaardenhuis en in 2024 hebben we een focus in het programma op oudere zangers en zangeressen.

4.5 Team, partners en locaties

Het team van O. is een groep mensen met een enorme betrokkenheid en werklust en kent weinig wisselingen en dat is een goed teken. Elk jaar geven we desondanks nieuwe, jonge mensen kansen om zich te ontwikkelen en eventueel door te groeien. We vinden dat van belang voor de continuïteit van het festival, maar zeker ook met het oog op een diverse samenstelling.

De vele partners die op allerlei verschillende manieren bij O. betrokken zijn, maken onze dromen samen met het team waar. Zij zijn net zo betrokken en onvervangbaar. Net als de vele vrijwilligers op wie wij elk jaar weer kunnen rekenen.

Festival team

Directeur-bestuurder algemeen	Hans Blik
Directeur-bestuurder artistiek	Guy Coolen
Festivalproductie en technische coördinatie	Lique van Gerven
Programmamaker en artistiek beleid	Rajiv Bhagwanbali
Officemanagement	Lian Meijaard
Marketing en communicatie	Matthijs van den Burg, Ylaysa Harris Chabelle van der Pauw, Maaïke Menheere, Merith van 't Hoff, Roos Geelhoed
Contextprogramma	Anne van de Wetering
Kaartverkoop	Brigitte Dompig, Jepke Versnel
Coördinatie professionalsprogramma	Natalia Amalia Saied
Hospitality	Athina Zisimopoulou
Productie en techniek	Elise de Fooij, Lina Monte, Egbert Davids, Borre van Leeuwen, Chabelle van der Pauw, Kim van Beek, Luuk de Wit
Vrijwilligerscoördinatie	Céline Heijerman en Fleur Quarles van Ufford
Registratie	Björn Plooster
Fondsenwerving	B&D Funding

Productie- en organisatiepartners

Concert- en Congresgebouw de Doelen, Theater Rotterdam, Luxor Theater, Theater Zuidplein, WORM, Brutus, Podium Islemunda, Roodkapje, Verhalenhuis Belvédère, Humanitas Bergweg, Vondelgym, Pride Rotterdam, OPEN Rotterdam, Altstadt, V2, Rotterdamse Dakendagen, Dudok Holding, Theater Walhalla, We Are Public, Creative Funding.

Kunstvakopleidingen: Codarts, MBO Theaterschool, Erasmus Universiteit, Koninklijk Conservatorium Den Haag, ArtEZ hogeschool voor de kunsten (Arnhem), Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten.

(Internationaal) netwerk

Opera Europa, European Cultural Parliament, International Theatre Institute, EFFE, Fedora, Music Theatre Now, Creative Europe, Verenigde Nederlandse Podiumkunstenfestivals, Kunsten '92, Dutch Performing Arts, Directeurenoverleg Rotterdam

Partners Rotterdam inhoudelijk

Davidson Rodrigues (OPEN Rotterdam), Stichting Connecting the Culture, Appie Happie Eetcafé, Koor op Zuid, I Am Movement, Nargis Bellydance, Productiehuis Theater Rotterdam, Stichting Total Praise, Stichting Spraakuhloos, Edith Gruson (ProArtsDesign VOF), Codarts Symphony Orchestra (Hans Leenders), House Of Urban Arts (Indirah Tauwnaar), Grounds (Ausra Listaviciute)

Raad van toezicht

René Bouwmeester, (voorzitter), Nathaly Boelhauer, Jeannette Baljeu, Jorin Hagendoorn, Rebecca Sigmond.

De leden van de Raad van Toezicht verrichten hun werk onbezoldigd.

5.

Verslag van de raad van toezicht

5. Verslag van Raad van Toezicht

In dit verslag licht de Raad van Toezicht haar functioneren en rol uitgebreid toe. In 2023 heeft de Code Cultural Governance daarbij centraal gestaan. In dit verslag over 2023 is daar dan ook veel aandacht voor. De Raad van Toezicht is zeer tevreden over de ontwikkeling van het festival en het functioneren van beide bestuurders en het wil bij deze een groot compliment geven aan het gehele team van O. voor de wijze waarop met hart en ziel jaarlijks wordt gewerkt aan een fantastisch festival.

Functioneren in 2023

De raad van toezicht heeft in 2023 viermaal vergaderd, in maart, juni, oktober en november. Belangrijke punten op de agenda waren de cultuurplan aanvraag 2025 – 2028 en de omgang met de codes. De Governance Code Cultuur, de Fair Practice Code en de Code Diversiteit en Inclusie staan voor waarden die O. Festival for Opera. Music. Theatre. van harte onderschrijft.

We hebben in 2023 afscheid genomen van Carel van Lynden als voorzitter van de raad van toezicht. Carel van Lynden was 10 jaar betrokken bij O. en wordt benoemd als erelid van de stichting. René Bouwmeester neemt zijn rol van voorzitter van de raad van toezicht over.

In maart hebben twee leden van de Raad van Toezicht de jaarrekening besproken met de accountant in aanwezigheid van de zakelijk directeur. Tijdens dit gesprek zijn de financiële risico's besproken. De bevindingen zijn in de bestuursvergadering op 29 maart met de overige leden gedeeld en de zakelijk directeur heeft de manier wanneer op hij met de risico's omgaat toegelicht. De grootste financiële bestaan uit de particuliere fondsen die soms nog niet zijn toegezegd op het moment dat verplichtingen moeten worden aangegaan. De raad van toezicht is tevreden met de werkwijze.

De raad van toezicht heeft een formulier ontwikkeld om zichzelf te evalueren. Dit is begin 2023 uitgevoerd de verbeterpunten die hieruit zijn voortgekomen zijn verwerkt in onderstaande verslag.

Na afloop van het festival zijn in de zomer gesprekken gevoerd met de bestuurders door twee leden van de Raad van Toezicht.

Cultural Governance

De Raad van Toezicht van O. (RvT) ziet toe op de toepassing van de codes. In onderstaand verslag ziet u hoe wij daar als Raad van Toezicht mee omgaan, waarbij we ons vooral richten op de Governance Code Cultuur.

1. Realiseren maatschappelijke doelstelling

In de statuten staat de maatschappelijke doelstelling van O. omschreven als 'het bevorderen van een beter klimaat voor de productie en presentatie van opera en muziektheater in Rotterdam'. O baseert zich daarbij op drie pijlers: nieuwsgierig, betrokken en grenzeloos. De RvT ziet O. daarbij als bruggenbouwer tussen verschillende bevolkingsgroepen. Vanuit een sterke verbondenheid met Rotterdam en al haar inwoners, heeft O. de ambitie het meest grensverleggende opera- en muziektheaterfestival ter wereld te zijn. Dit wordt internationaal herkend en erkend wordt, getuige o.a. de nominatie voor de International Opera Awards 2023.

De reflectie van de doelgroepen bezoekers en makers is wezenlijk. In 2023 is deze impact onderzocht door Impact House met als belangrijkste uitkomsten:

Bezoekers

- 9 op de 10 bezoekers wordt geraakt door de voorstellingen van O., wat duidelijk samenhangt met herkenning en betrokkenheid.
- Veel bezoekers van O. voelen zich meer betrokken bij de onderwerpen uit de voorstellingen en gaan anders over onderwerpen nadenken dankzij hun bezoek.
- Het festivalbezoek draagt bij aan toegenomen interesse in nieuwe genres en de intentie om vaker voorstellingen te bezoeken.

Makers en artiesten

- O. biedt makers en artiesten uit de opera- en muziektheaterwereld kansen en vrijheid om zich artistiek te ontwikkelen; in het bijzonder belangrijk voor makers en artiesten in het begin van hun carrière.
- Makers en artiesten verbreden hun netwerk door samen te werken op het festival.
- Doordat O. een grote diversiteit aan makers aantrekt die bovendien veel artistieke vrijheid krijgen, wordt de programmering gezien als divers en inclusief.

2. Pas toe of leg uit!

O. omarmt de principes uit de code en past de meeste principes al expliciet toe. Op een aantal terreinen gebeurt dit impliciet en het is de ambitie om die onderdelen nauwkeuriger te definiëren, vast te leggen en na te leven. In 2023 is een actieplan gemaakt om onder andere de volgende zaken te adresseren:

- Beleid bij mogelijke tegenstrijdige belangen vastleggen in het tweekoppig bestuur.
- Transparantie: inventarisatie en publicatie van alle (neven)functies van bestuurders en leden van RvT.
- Kennisontwikkeling: in december 2023 volgt het kernteam en de RvT een professioneel begeleide workshop over de Fair Practice Code.
- Zelfevaluatie RvT: in 2023 heeft de oude RvT een zelfevaluatie uitgevoerd; in 2024 is die gepland met de nieuwe RvT. Het plan is om in 2025 een extern begeleide zelfevaluatie te organiseren.
- Zorgvuldig omgaan met mensen. We starten begin 2024 met het inrichten van procedures en het aanstellen van een extern vertrouwenspersoon, zie ook punt 6.

3. Integriteit en onafhankelijkheid

In 2021 is O. overgestapt van een bestuurs- naar een RvT-model. Voorheen waren in het bestuur ook vertegenwoordigers van de grote Rotterdamse zalen vertegenwoordigd, destijds als initiatiefnemers van het opera-aanbod in Rotterdam. Met de overstap naar het RvT-model is onafhankelijk toezicht op afstand geborgd.

Begin 2023 is de RvT gecompleteerd en functioneert zij in de huidige samenstelling. Alle relevante kennis- en aandachtsgebieden zijn nu goed vertegenwoordigd om een meerstemmig geluid te kunnen laten horen. Statutair bedraagt de maximale zittingstermijn tweemaal een periode van vier jaar. De RvT van O. hecht grote waarde aan onafhankelijkheid en integriteit. Daarom is transparantie belangrijk en dit komt tot uitdrukking in publicatie van de samenstelling van de RvT, inclusief de nevenfuncties van de leden van de RvT en het rooster van aftreden. De nevenfuncties van de leden van de RvT zijn goed verenigbaar met de belangen van O; wij zien geen tegenstrijdige belangen of belangenverstrengeling. De leden van de RvT werken onbezoldigd.

De nevenfuncties van beide leden van het bestuur zijn bij de RvT bekend. Het bestuur heeft grote kennis van en betrokkenheid bij het veld, die zich uit in de inzet in het veld buiten de festivalperiode.

Raad van Toezicht O. Festival for Opera. Music. Theatre. Functies en nevenfuncties:

René Bouwmeester

Oprichter en eigenaar Strategiepraktijk
Bestuurslid en Penningmeester bij Kunstuitleen Rotterdam
Voorzitter Stadsjury CityLab010
Lid Raad van Commissarissen bij SME Utrecht
Voorzitter van Raad van Toezicht van O.

Nathaly Boelhouwer

Lid Raad van Commissarissen Univé
Lid Raad van Commissarissen Siers Groep Oldenzaal B.V.
Voorzitter Blue Tulip Awards Accenture
Voorzitter Stichting Pugno Pro Patria in Mare
Kandidaat Hollandse Delta Natuurlijk
Lid Raad van Advies Young Ladies Business Academy
Kandidaat Tweede Kamer Lidmaatschap Nieuw Sociaal Contract (NSC)
Lid Raad van Toezicht O.

Jeannette Baljeu

Gedeputeerde/bestuurder Provincie Zuid-Holland
Voorzitter Raad van Advies Nederland Distributieland
Lid Raad van Toezicht Marin (kenniscentrum maritiem)
Lid Raad van Toezicht St. Doelen (tot eind 2023)
Lid bestuur Stichting Ondernemersbelangen Rotterdam (SOR)
Lid Raad van Toezicht O.

Rebecca Sigmund

Directeur-bestuurder het Huis in Utrecht
Lid Raad van Toezicht Stichting Kunstmin
Lid Programmaraad Cultuurmarketing
Gastdocent Hogeschool voor de kunsten Utrecht (HKU)
Disciplinelid Theater Adviescommissie MJB 2025-2028 gemeente Den Haag
Lid Werkveldcommissie Kunst & Economie Hogeschool voor de kunsten Utrecht (HKU)
Lid Raad van Toezicht O.

Jorin Hagendoorn

Advocaat (arrondissement Rotterdam)
Managing partner DVAN Advocaten
Curator en bewindvoerder (lijst Rechtbank Rotterdam)
Rechter (plaatsvervanger) Rechtbank Den Haag
Lid Raad van Toezicht O.

Rooster van aftreden Raad van Toezicht

Naam	Functie binnen RvT	Eerste termijn gestart in	Tweede termijn start	Datum aftreden	Profiel
René Bouwmeester	Voorzitter	16/03/2021		09/05/2026 *	Marketing en communicatie
Nathaly Boelhouwer	Lid	16/03/2021		01/10/2027 *	Bedrijfskundig
Jeannette Baljeu	Lid	01/01/2023	2027		Bestuurlijk
Jorin Hagendoorn	Lid	01/01/2023	2027		Juridisch
Rebecca Sigmond	Lid	01/01/2023	2027		Artistiek

* Twee leden van de RvT hebben eerder in het bestuur zitting gehad. Hoewel formeel de zittingstermijn van de RvT maximaal twee periodes van 4 jaar beslaat, vinden we de geest van deze maatregel belangrijker dan de letterlijke uitvoering. Daarom hanteren we hiervoor de start van de bestuurstermijn als uitgangspunt.

Bestuur O. Festival for Opera. Music. Theatre. Functies en nevenfuncties:

Hans Blik, zakelijk directeur

Voorzitter bestuur Stichting The 100Hands
Voorzitter Stichting Innovatie Muziektheater
Penningmeester bestuur Stichting Frau Bakker
Penningmeester Stichting Club Gewalt

Guy Coolen, artistiek directeur

Directeur Muziektheater Transparant
Intendant Fast Forward Fonds Podiumkunsten
Voorzitter International Theatre Institute Belgium Flanders
Voorzitter bestuur Big Idea
Voorzitter bestuur Brock
Voorzitter Music Theatre Now Committee
Bestuurslid Opera Europa
Lid Executive Council International Theatre Institute
Bestuurder Laika

4. Taken en verantwoordelijkheden

De verhouding tussen bestuur en RvT is uitgebreid in de statuten beschreven en onderling besproken. Hierdoor zijn de taken en verantwoordelijkheden voor eenieder helder. De RvT heeft in 2023 haar functioneren in de vorm van een zelfevaluatie beoordeeld en vastgelegd; de aandachtspunten, die hieruit volgden zijn opgevolgd.

Het onderling contact kent een aantal vaste en periodieke losse momenten.

Het bestuur en RvT vergaderen in ieder geval vier keer per jaar gezamenlijk, met als ijkmomenten de jaarrekening (maart), de definitieve festivalprogrammering voorafgaand aan het festival (mei) en evaluatie na het festival (september) en de jaarbegroting (december). In alle gevallen verzorgt het bestuur tijdige en volledige informatievoorziening, waarbij eventuele bijzondere aandachtspunten helder geagendeerd zijn. De agenda wordt samengesteld in samenspraak tussen bestuur en de voorzitter van de RvT. Het artistiek beleid en risicobeheer (o.a. financieel, mensen) zijn altijd onderdeel van het gesprek. Minimaal één keer per jaar worden de invulling en naleving van de codes besproken en geeft de RvT aan of er behoefte is aan verdieping en/of ontwikkeling.

De relevante vergaderstukken worden uiterlijk een week van tevoren gedeeld; de notulen worden binnen een week na de vergadering verspreid.

De periodieke losse momenten bestaan uit regelmatig (gemiddeld maandelijks) contact tussen de voorzitter van de RvT en bestuurders. De leden van de RvT hebben ieder een eigen aandachtsveld en hebben in die hoedanigheid al naar gelang van behoefte contact met het bestuur. Denk hierbij aan financiële en artistieke onderwerpen of relaties met uiteenlopende stakeholders.

5. Zorgvuldig bestuur

De Raad van Toezicht ziet toe op zorgvuldig bestuur. Het festival is zich zeer bewust van de actualiteit van de codes en koestert deze zowel in de letter als in de geest. Het vormt de basis van ons risicobeheer. In de statuten zijn diverse onderwerpen van besluitvorming benoemd, waarvoor het bestuur actief goedkeuring moet vragen aan de RvT.

Het bestuur van O. bestaat uit twee leden en gestreefd wordt naar unanieme besluitvorming. Bij het staken van de stemmen heeft de voorzitter van het bestuur de doorslaggevende stem.

6. Verantwoord werkgeverschap

Het bestuur is verantwoordelijk voor het werkgeverschap, waar de RvT op toeziet. O. volgt de salarisontwikkelingen in de CAO Toneel en Dans. Het werkgeverschap van O. heeft ook betrekking op de inhuur van freelance professionals bij het festival. O. volgt met overtuiging de Fair Practice Code. De RvT voert als werkgever jaarlijkse voortgangsgesprekken met beide bestuursleden. Ook met leden van het kernteam is geregeld contact, al is dit contact informeler van aard.

Verantwoord omgaan met mensen en middelen

O. gaat verantwoord om met middelen, wat onder andere tot uitdrukking komt in een zorgvuldige financiële cyclus, waarbij de RvT nauw betrokken is.

Het festival kent een open cultuur met gedeelde ambities en een grote mate van saamhorigheid. Toch hebben we de behoefte deze positieve informele cultuur te formaliseren. In 2023 is het bestuur gestart met het opstellen van een gedragscode ('code of conduct') en heeft ze een externe vertrouwenspersoon aangesteld. In januari 2024 wordt een sessie georganiseerd met de vaste kern en de flexibele schil om deze code te delen en te bespreken. De externe vertrouwenspersoon zal kennismaken met het team en aangeven voor welke zaken hij/zij benaderd kan worden en hoe daar dan vervolgens mee omgegaan wordt. In ieder geval altijd professioneel, zorgvuldig en discreet. Dit traject zal in het voorjaar van 2024 operationeel zijn.

7. Professioneel en onafhankelijk toezicht

Om de rol van de RvT als toezichthouder, sparring partner en adviseur van het bestuur nog beter te kunnen invullen, is besloten om een tweetal commissies in te stellen, te weten een financiële commissie en een remuneratiecommissie. Deze commissies bereiden op specifieke terreinen als werkgeverschap en financiën de oordeels- en besluitvorming voor de RvT voor. De commissies zijn verantwoording schuldig aan de RvT; de RvT als geheel blijft eindverantwoordelijk voor besluitvorming.

8. Borging deskundigheid, diversiteit en onafhankelijkheid Raad van Toezicht

De Raad van Toezicht bestaat uit 5 onafhankelijke leden, die qua achtergrond en deskundigheid complementair zijn. Het festival groeit en professionaliseert ieder jaar en dat heeft zich vertaald naar de profielen van de nieuwe leden.

De definitieve samenstelling is in 2023 tot stand gekomen en de introductie van de nieuwe leden heeft in mei tijdens het festival plaatsgevonden.

Namens Raad van Toezicht Stichting Opera Rotterdam,

A handwritten signature in blue ink, reading 'René Bouwmeester', with a horizontal line underneath.

René Bouwmeester (voorzitter)

BIJLAGEN

MAMA ELIA SINGS HISTORY

Bijlage A: Mediaoverzicht 2023

Medium	Soort publicatie	Voorstelling / onderwerp	Link
Theaterkrant.nl	Recensie	Ascension	https://www.theaterkrant.nl/recensie/ascension/eon-rogsart-paul-boereboom-muziektheater-transparant/
Theaterkrant.nl	Recensie	The Wild Stage	https://www.theaterkrant.nl/recensie/the-wild-stage/cester-en-muziektheater-transparant/
Theaterkrant.nl	Recensie	Exile	https://www.theaterkrant.nl/recensie/exile/fuu-obermayer/
Theaterkrant.nl	Recensie	Boze Bejarden	https://www.theaterkrant.nl/recensie/boze-bejarden/wunderbaum-hermesensemble/
Theaterkrant.nl	Recensie	Sehnsucht	https://www.theaterkrant.nl/recensie/sehnsucht/collectief-ludvik/
Theaterkrant.nl	Recensie	Lullaby	https://www.theaterkrant.nl/recensie/lullaby-2/studio-minalo-laura-bohn/
Theaterkrant.nl	Recensie	t u m u l u s	https://www.theaterkrant.nl/recensie/t-u-m-u-l-u-s/francois-chaignaud-gedfroy-jourdan/
Theaterkrant.nl	Recensie	F4F1 (Fit 4 Filantropia)	https://www.theaterkrant.nl/recensie/f4f1-4-filantropia/grande-loge/
Theaterkrant.nl	Recensie	Urtidd	https://www.theaterkrant.nl/recensie/urtidd/julia-cheng-alex-ho-muziektheater-transparant/
Theaterkrant.nl	Recensie	Caffe Sospeso	https://www.theaterkrant.nl/recensie/caffe-sospeso/cellonate-ot-rotterdam/
Theaterkrant.nl	Recensie	10 Year Anniversary	https://www.theaterkrant.nl/recensie/10-year-anniversary/club-gewalt/
Theaterkrant.nl	Recensie	The Golden Stod	https://www.theaterkrant.nl/recensie/the-golden-stod-or-the-story-of-nana-yaa-asantewaafod-tonehuis-gorges-odoo/
Theaterkrant.nl	Recensie	Soitude Hotel	https://www.theaterkrant.nl/recensie/soitude-hotel/annelinde-bruijs-suze-milius-oi/
Theaterkrant.nl	Recensie	Klaus from Space	https://www.theaterkrant.nl/recensie/klaus-from-space/mur/
de Volkskrant	Festivalverslag		https://www.volkskrant.nl/cultuur-media/prisoner-of-the-state-is-het-hoogtepunt-van-het-rotterdamse-operafestival-0-b1cac025?referrer=https://www.google.com/
de Volkskrant	Recensie	10 Year Anniversary	https://www.volkskrant.nl/cultuur-media/club-gewalt-viert-jubileum-met-grimmiq-en-soms-hoost-ongemakkelijke-nieuwe-werk-63f022/
NRC Handelsblad	Festivalverslag		https://www.nrc.nl/nieuws/2023/05/23/0-festival-hypnotiserende-arias-en-dragqueen-spektakel-a1165326
NRC Handelsblad	Voorpublicatie	prisoner of the state	https://www.nrc.nl/nieuws/2023/05/15/componist-david-lang-herschoef-beethovens-opera-fidelio-a1164717
NRC Handelsblad	Recensie	10 Year Anniversary	https://www.nrc.nl/nieuws/2023/05/25/10-year-anniversary-is-een-brutale-performance-over-privilege-en-racisme-a1165574
Trouw	Voorpublicatie	prisoner of the state	https://12h.io/proxy/?q=https://www.trouw.nl/2f-cultuur-media/2fmet-prisoner-of-the-state-schreef-david-lang-een-nieuwe-versie-van-beethovens-fidelio/?Edb4520c7%2F%2Freferrer%3Dhttps://www.google.com/2F
Scenes	Recensie	WANKLANK	https://www.scenes.nu/recensies/het-begrjpen-van-een-omgelljke-man
Indebuurt	Voorpublicatie		https://indebuurt.nl/rotterdam/door70-shows-op-30-locaties-dt-zijn-onze-tips-voor-het-festival-o-301610/
Uitagenda Rotterdam	Voorpublicatie		https://www.uitagenda.rotterdam.nl/alle-artikelen/5x-tips-voor-het-o-festival-waar-je-o-toegen-zegt/
Uitagenda Rotterdam	Voorpublicatie	10 Year Anniversary	https://www.uitagenda.rotterdam.nl/alle-artikelen/club-gewalt-viert-10-year-anniversary-bj-o-festival/
NPO Radio 5	Voorpublicatie	Steefs O. Show	https://www.nporadio5.nl/argumenten/lunch-lekker/58595080-e974-4d60-84c1-e4202762be2023-05-15-in-steefs-o-show-combineert-steef-de-jong-cabaret-met-opera
NPO Radio 6	Voorpublicatie	FRAU MAN	https://www.facebook.com/heel/959069338874470
Radio Paradjvogel	Voorpublicatie	FRAU MAN	https://www.youtube.com/live/Or3u9rjnl?feature=share
RTV Rijnmond	Voorpublicatie	FRAU MAN	x
Entertainment Business	Slopersbericht		https://www.entertainmentbusiness.nl/live/o-festival-for-opera-music-theatre-trekt-18-500-bezoekers/
Operamagazine	Festivalverslag		https://www.operamagazine.nl/recensies/64360/0-bruisend-en-verassend-van-start/
Operamagazine	Festivalverslag		https://www.operamagazine.nl/recensies/64400/soitude-hotel-in-o-echt-fantastisch/
Operamagazine	Festivalverslag		https://www.operamagazine.nl/recensies/64433/prisoner-of-the-state-in-o-bombastisch/
Operamagazine	Festivalverslag		https://www.operamagazine.nl/recensies/64538/club-gewalt-confronteert-op-kringfeest/
Havenloods	Aankondiging		https://www.dhavenloods.nl/nieuws/algemeen/47395/muzikale-ontmoetingen-van-harfe-centrum-td-aan-de-waalhaven
Havenloods	Aankondiging	10 Year Anniversary	https://www.dhavenloods.nl/nieuws/algemeen/47040/rotterdam-theatergezelschap-club-gewalt-viert-10-jarig-bestaat
De Muziekplank	Aankondiging		https://demuziekplank.nl/o-maakt-eerste-namen-voor-festival-2023-bekend/
Classic.nl	Aankondiging		https://www.classic.nl/o-2023-kaarverkoop
I Love Theater	Aankondiging	Steefs O. Show	https://www.ilovetheater.nl/steefs-o-show-terug-in-oud-luxor-theater-rotterdam/
Utzinnig	Agenda		https://www.utzinnig.nl/evenement/48182-o-festival-for-opera-music-theatre.aspx
Rotterdam vandaag & morgen	Agenda		https://www.vandaag.morgen.nl/agenda/1942/o-festival-for-opera-music-theatre
Festivalinfo.nl	Agenda		https://www.festivalinfo.nl/festival/32520/O-Festival-for-Opera-Music-Theatre-2023/
Algemeen Dagblad	Nieuwsbericht	Steefs O. Show	https://www.ad.nl/heimstede/theatermaker-steef-de-jong-wint-johan-kaarprijs-voor-aanreikelijke-en-begrijpelijk-voorstellingen-at106a4/
Theater.nl	Nieuwsbericht	Steefs O. Show	https://www.theater.nl/nieuws/steef-de-jong-onderscheiden-met-johan-kaar-prijs/#:~:text=Theatermaker%2C%20beeldend%20kunstenaar%20en%20de%20schrijver,wijze%20overhandigt%20in%20theater%20de%20LaMar.
Theaterkrant.nl	Nieuwsbericht	Steefs O. Show	https://www.theaterkrant.nl/nieuws/steef-de-jong-ontvandt-de-johan-kaar-prijs-2023/
De Telegraaf	Nieuwsbericht	Steefs O. Show	https://www.telegraaf.nl/entertainment/744719531/multitalent-steef-de-jong-wint-de-johan-kaar-prijs
Zwartkat.nl	Nieuwsbericht	Steefs O. Show	https://www.zwartkat.nl/nieuws/2023/05/04/steef-de-jong-wint-de-johan-kaar-prijs/
Haarlems Dagblad	Nieuwsbericht	Steefs O. Show	https://www.haarlemsdagblad.nl/ontdm/520230505_57270546?utm_source=google&utm_medium=organic
Indebuurt	Aankondiging	Dit is Rotterdam/Rotterdamse Wijken Show	https://indebuurt.nl/rotterdam/door/muzikale-reis-over-het-verhaal-van-rotterdam-de-rotterdamse-wijken-show-is-terug-296007/
Indebuurt	Aankondiging	Dit is Rotterdam/Rotterdamse Wijken Show	https://indebuurt.nl/rotterdam/genieten-van-rotterdamse-verhalen-op-het-podium-hier-check-je-gratis-shows-op-hemelvaartsdag-295504/
Havenloods	Nieuwsbericht	Dit is Rotterdam/Rotterdamse Wijken Show	https://www.dhavenloods.nl/nieuws/algemeen/46854/de-rotterdamse-wijken-show-komt-terug-in-de-stad-en-hoe-
Havenloods	Nieuwsbericht	Dit is Rotterdam/Rotterdamse Wijken Show	https://www.dhavenloods.nl/nieuws/algemeen/47169/volle-pleinen-en-enthousiaste-bezoekers-bj-rotterdamse-wijke
Havenloods	Agenda	Dit is Rotterdam/Rotterdamse Wijken Show	https://www.dhavenloods.nl/agenda/2023/5/6/rotterdamse-wijken-show-46667
Havenloods	Nieuwsbericht	Dit is Rotterdam/Rotterdamse Wijken Show	https://www.dhavenloods.nl/nieuws/algemeen/47362/ist-is-rotterdam-gratis-stadsfeest-op-hemelvaartsdag
Havenloods	Nieuwsbericht	Dit is Rotterdam/Rotterdamse Wijken Show	https://www.dhavenloods.nl/nieuws/algemeen/47650/hoe-stadsfeest-komt-nu-laatste-rotterdamse-wijken-show-in-zuid
Hand In Hand	Aankondiging	Dit is Rotterdam/Rotterdamse Wijken Show	https://hand-in-hand.nu/de-rotterdamse-wijken-show-op-de-beijerlandse-laan/
Utzinnig	Agenda	Dit is Rotterdam/Rotterdamse Wijken Show	https://www.utzinnig.nl/evenement/52268-rotterdamse-wijken-show.aspx
Vitaal Pendrecht	Aankondiging	Dit is Rotterdam/Rotterdamse Wijken Show	https://stichting-vitaalpendrecht.nl/rotterdamse-wijken-show-vrijdag-op-plein-1953/
Dagblad 010	Aankondiging	Dit is Rotterdam/Rotterdamse Wijken Show	https://dagblad010.nl/Rotterdam%20%20Regio/volle-pleinen-en-bj-ee-bezoekers-bj-rotterdamse-wijken-shows
Albrandswaards Dagblad	Aankondiging	Dit is Rotterdam/Rotterdamse Wijken Show	https://albrandswaardsdagblad.nl/Rotterdam%20%20Regio/rotterdam-voor-het-verhaal-van-rotterdam-op-het-gratis-stadsfeest-van-o
Like Je Wijk	Aankondiging	Dit is Rotterdam/Rotterdamse Wijken Show	https://likejeweijk.nl/jejenoorde-rotterdamse-wijken-show-is-terug-en-hoe/

OUR PARTNERS

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Gemeente Rotterdam

FONDS
PODIUM
KUNSTEN
PERFORMING
ARTS FUND NL

Rotterdam
Festivals

FONDS 21

het Prins Bernhard
cultuurfonds

Volkscracht

VSBfonds,
iedereen doet mee

performers
Sena

ZABAWAS

Hendrik
Muller
fonds

Elise Mathilde

VAN
CAPPELLEN
STICHTING

FEDORA

VRIENDEN
LOTERIJ | FONDS

Vlaanderen
verbeelding werkt

MR. AUGUST
FENTENER VAN
VLISSINGEN
FONDS

THEATER
ROTTERDAM

LUXOR
THEATER ROTTERDAM

deDoelen

Theater
Zuidplein

DUDOK

BRUTUS

VORM

ROODKAPJE

ALT
STADT
ROTTERDAM

V2_

CULTUUR
CONCREET

theater
WALHALLA

PODIUM
ISLEMUNDA

HOUSE OF URBAN ARTS

THANK YOU! XOXO

0. Festival for
Opera. Music.
Theatre.